شکاندنی شاشکان و زگاربوون لە ئالوودبوون.. نووسینی: دشاد کاوانی

مرڤایەتی کە لە مەژوودا ئەزموونی گەانوەی زارکی و پاشان نووسراوی (قەم)ی کردووە، ئەستا چووەتە سەردەمکی نوە و تازە، بە دیجیتاکردن کە تایبەتمەندییەکی تایبەتی ئەم سەردەمە نوەیە، ئەمەش ئەمەی بە جیهانەکی مەجازی دەرچوون لە جیهانی واقیعی مەحکوم کردووە. لە ئەنجامدا، بە سوودمەندبوون لە پشتبەستنمان بە جیهانی مەجازی، کەش و ئاریشکان و لەکەوتە زانبەخشکانیشی بەتە هەی ئەوەی ووبەووی ئیدانەکردنی تووندی مرڤایەتی بووە. ئەمە ئەستا بە تەواوی بە ئامەری ئەلیکترەنی دەورە دراوین. لە جیهانی دیجیتاییدا کاروبارەکان، کەنفرانسە نەودوەتییەکان، سیمیناری زانستی، شەکان (جەنگی ئەلیکترەنی)، بەنە کولتووری و هونەرییەکان و تەنانەت پەرستشە ئایینییەکانیشی پەو بەوەدەچن. پەروەردەی مندا و گەنجەکانمان لەم جیهانە دیجیتاییدا تووشی مەینەتییەکی زەد بەتەو و چەندین گەانکاری بلەز لە کەمەگەکان و لەم جیهانەدا ووددەن. بەگومان لەم دونیایەدا دەتوانین بە خەرایی ەشەبا زانیاریمان دەست بکەوەت، پەیوەندیکردن ئاسانتر بووە، جگە لەوەش لە زەر بواردا کارەکان ئاسانتر بوون، بە کورتی ژیانمان زەر ئاسانتر بووە لە جاران. وەک چەن ناتوانرەت نکەی لە سوودەکانی ئەم تەکنەلەژیایە بکرەت، ناتوانرەت زیانەکانیش پشتگوە بخرەن. بە ئەم پەشکەوتنە دیجیتاییە و تەنیایی و گەشەگیری واقعی لەنەوان تاکەکانی کەمەگە زیادکردووە و ووەکی دیکەی کەمەایەتی وەهمی لەنەوان سەرانسەری مرڤایەتی بونیادناوە. ئەمە وای کردووە ئاسانتر لە لایەنە زیانبەخشکانی ئەم جیهانە مەجازییە باشتر تەبگەین. ئەوە دەزانین جگە لەبانگەشەی ئازادیی و دەبەینی بیر و ەای کەسی ئەوە وەاتانی دیکتاتەری وەک چین سوودیان لە سوودە تەکنەلەژییەکانیان وەرگرتووە بە دروستکردنی ژەمی دیکتاتەری دیجیتاەی. پەکهاتەی کەمەایەتی هەرەمی خەریکە دەگەەت، ئەم پەکهاتە ەگە بە مرڤی ئاسایی دەدات بیانەوەت "بەناوبانگ"بن، جاران تەنها یەک دەرگا هەبوو، ەگەیەکی ئاسان نەبوو بە چوونە ژوورەوە یان دەرچوون لە لوتکەی هەرەمەکە. بەیە هەوەکی زەری دەویست و تەنانەت تەمەنەکیشی دەویست تا ناوبانگ دەربکەوەت. بەام

ئستا هوکی زر ناخاینت تا ناوبانگ بت، چونک ئم پکهاتک کمایتیی بازنیی وک تپکی گی زوییی لک کوت دوت، درگا بووت کراوی، مرڤیش لک هر شونکو بیوت بچتک ژوورو دتوانت. بی کاتک کسک دت "بناوبانگ" دبم، گرنگ نیی چی بکات، دتوانت خی لک دروی شاش پیشان بدات. بک کورتی سروشت و شوی ناوبانگ لک پکهاتی کمایتی شاشی مجازیدا گانکاری بسردا هاتوو، کک خریک لک شوی هرمییو دگت بک شوی گک و کسانی ئاسایی درفتی ئویان بک دخست کک "ناوبانگ"بن و ببن مرڤی "سوپر". مودای ژیانی تایبتی مرڤ، بک واتایکی تر مودای ژیانی تایبتی، برتسکتر دبتو. خاون زانیاری و تکنلژیا خریک دبن بهزترین بیاردر لک کمگدا. پیوندی خزانی، خزمایتی و هاویتی یان پیوندییکان لاواز دبن. لک کاتکدا کمپانیاکانی زانیاری و پیوندیکردن بک سرقاکردنی سرنج و پاشان مامکردن بک ئامانجکانی خیان، دستیان بسر کمگدا گرتوو، بام پشتر تاککانیان کردوو بک بینرکی پاسیڤ. "ماندوتی" بووتک باوترین حات لک ناو ئمدا. ژیانمان پشتر لالین شاشکانو دستی بسردا گیراو کک بردوام بک دوگمی لایک و داواکاری هاویتی و داواکاری فو مام دکن، "قناغکمان پدبخشت بک ئوی ئینتیماکانمان لگک کسانی دیکدا هاوبش بکین، یان ژیانمان داوتک دستیان جا پمان خش بت یاخود نا. بک بک هستکردن خکانی دیک ژیانمان ئااستک دکات. ئم شتانی کک دستیان بسر ژیانماندا گرتوو، شاشکان، ماندوومان دکن و هر جارک سیری دکین دپک لک ژیانمان لدست دچت، هرچند هموو شتک دزانین، بام لک خسارداین بک ئوی بزانین برامبر ئمک چی بکین. وت، لک ووی ئکادیمییو، "پکنینی شاشی ئبستراکت" دبیندرت.

بک شویکی مجازی هموو بوارکانی کمگ تا ادیک گانکاری بسردا دت.

ئاونی شاشی مجازی بتواوی سرنجی عقی مرڤ بک خی ادکشت، نک بیرکردنوی عق، بکو بیینی چاو، و بیستن. بک واتایکی تر خای بنتی کردار چاو، نک عق یان بیرکردنو. لم پرژیدا سیرکردن و بینین و بیستن گرنگ نک بیرکردنو و چاودریکردن. لم ئاونندا چاو لک ئامرازی فربوون و چاودریکردن دوور دخرتو، و دکرتک ئامرازی ئارزوو و شهوت. ئمش بک سروشتی مرڤ زیاتر خپرست و ترنبوو و بباکان و میلی

توندوتیژی زیاتر دەکات. لەم هەوانگیرەوە مرۆڤ پەیوەندی خۆی لەگەڵ خۆی، لەگەڵ ئەوانی تر، لەگەڵ کۆمەڵگە و لەگەڵ گەردوون دادەمەزرێنێت، نەک لەسەر بنەمای هاستی، بەڵکو لەسەر بنەمای وێنە و هەواڵەت. چونکە ئەم سەبارەت زاڵە بەسەر ژیانی مرۆڤدا، تێگەیشتنی عەقڵ لاواز دەکات و تێگەیشتنی دەڵناو دەبات. ئەمە زانراوە مرۆڤ کۆسپکی تێگەیشتووە و تێگەیشتن لە زانیارییەوە سەرچاوە دەگرێت. مەعریفە چەمکێکە لە بواری کانی وەک لۆژیک، مەعریفە، فەلسەفە، دەروونناسی. مرۆڤ بە عەقڵ و دڵ و بیرکردنەوەکانی خۆی و کۆمەڵگە و جیهان هەست پێدەکات، واتە مرۆڤ بوونەوەرێکی هەستپێکەرە. مرۆڤ پەیوستە بە هۆشیاری تەواوەوە مامەڵە بکات. بە واتایەکی تر مرۆڤ دەبێت بە عەقڵ و دڵی خۆی هەست پێبکات نەک تەنها بە وێنەکێشانەکانی و تەنانەت بە چاوەکانی. کاتێک مرۆڤ بە تێگەیشتنێکی گشتگیرەوە مامەڵە دەکات، دەتوانێت ماددە و مانا، فیزیا و میتافیزیک بزانێت.

تێگەیشتن بەسەر سێ بەشدا دابەش دەکرێت: تێگەیشتنی هەزری، تێگەیشتنی هەستەوەری و تێگەیشتنی سەزداری. تێگەیشتنی فیکری ئاماژەیە بە گەیشتن بە بنچینەی کێشەکە لە ڕێگەی بیرکردنەوە و ئیستدلالەوە، دە ئاماژەیە بە تێگەیشتن لە کێشەکە لە ڕێگەی حیکمەت و عەقڵەوە بە یارمەتی تێگەیشتنی فیکری. تێگەیشتنی هەستیاری ئاماژەیە بە زانینی شتەکان لە ڕێگەی پێنج هەستی بینین، بۆنکردن، دەست لێدان، بیستن و تامکردن. تێگەیشتنی سەزداری تەنیا دەکەوێتە ژێرکاریگەری بینی یان بیستن واتە شاشەی مەجازی خەیاڵمەشی تەنها یەکێکە لە هەستە بیناوەکانمان، کە سەرنجی لەسەر وێنە و شێوە و دەنگەکانە. هەر لەبەر ئەمەشە کە تێگەیشتنێکی وردە. کاتێک تێگەیشتنی بیناو زاڵ دەبێت، مرۆڤەکان مەیلیان هەیە بە هەستکردن بە هەموو ڕاستییەک بە وێنە و فۆرم و ئاوەڵی لە تێگەیشتنی مرۆڤدا گرنگی وێنەیە نەک ڕاستی. هەر وشەیەک، قسەیەک یان گفتوگۆیەک کە دەبێترێت سنووردارە بە وێنە، چاوی مرۆڤ کە دەبێتەوە بەرامبەر بەو شتانەی کە دەیبینێت و گوێچکە مەیلی لاواز دەبێت دەکەوێتە ژێر کۆنفی ئاوەی هەیە کە دەیبینێت نەک ئاوەی دەیبیستێت. تێگەیشتنی بیناو هەموو وێنە و تێگەیشتنەکان کۆنتڕۆڵ دەکات. وێنە و فۆرم و وێنە جۆگەی حەقیقەت دەگرێتەوە و نابێت ئاوەش لێبیر بکرێت، بۆیە زۆربەی ئایینەکان لەپاڵ فۆرمە ئایینەکانیان زۆرتین تەرکیزیان دەخەنە سەر فیلم و وێنە و واتە بە سەرنجڕاکێشانی پەیوەکارەکانیان چیڕۆک و ئامۆژگارییەکانیان بە وێنە و دەنگ دەگێڕنەوە. ئەمەش لەئایینی جوولەکە و مەسیحی و ئیسلام بە ڕوونی دەردەکەوێت. تەنانەت کە لە کڵێسا یان پەرستگای بودایید ئاوە

وەنی کە بابەتی پەرستنە. شیعر، ئەدەب، فەلکلەر و هونەر بەهەی ئەم شاشە خەمەشەوە چیرەک گەانەوەکان لاواز دەبن.
ئەستا دەستەواژەی وەک سادەیی دیجیتاەی، دیتەکسی دیجیتاەی و هاوسەنگی دیجیتاەی دەبیستین. ئەمە بەدوای ەەگایەکدا دەگەەین بە دەربازبوون لەو دیجیتا یان شاشانەی کە ئەوەندە بە قووەی لە ژیانماندا چەسپاون. ئەم هەوە چەتر بووەتەوە، بەتایبەتی لە سەردەمی ڤایرەسی کەەنادا، بەهەی مانەوەی مرەڤەکان بەندکردنیان، لەماەوە کاتی زیاتری پەداوون کە سیەرکەری شاشەکانبن ئەمەش وامان لەدەکات زیاتر ئالوودەی شاشەکان ببین، چەندین کتەب و بابەت و کەنفرانس و پەدکاست لەسەر زاەبوون بەسەر ئالوودەبوونی شاشەدا لە جیهان بەاوکراونەتەوە. بەای من کارپەکراوترین بە ئەم مەبەستە کتەبی "مینیمالیزمی دیجیتاەی" کال نیوپەرتی ئەکادیمی ئەمریکییە، کە لەلایەن دەزگای چاپ و بەاوکردنەوەی میترەپەلیسەوە وەرگەدراوەتە سەر زمانی چەند زمانەکی دیکە. ئەم کتەبە نەخشەی ەەگایەکمان بە دابین دەکات بە زاەبوون بەسەر ئالوودەبوونی شاشە و ماندوەتی دیجیتاەی. ئەم فەلسەفەیە لەسەر بنەمای بنەمای کەمترکردن، زیاترکردنە لە پەیوەندیمان لەگەە ئامەرە دیجیتاەییەکان، ئەو بەهایانەمان پەدبەخشەت کە بەاستی باوەمان پەیانە، وەامی ەوونمان پەدداتەوە سەبارەت بەوەی کە پەویستە کام ئامەر بەکاربهەنین و چەن، هەروەها هەموو ئەو شتانەی کە هەمانە لەبیر دەکات بە وازهەنان و ئەو تەچوونانەی کە لە ئەنجامی وەرگرتنی ئەم شەواز و چارەسەرانەدا داومانن.و ەوشوەنی پەشنیار دەکات بە ئەوەی پەشیمان نەبینەوە لە جیابوونەوەمان لەیان.
هەروەها کاریگەری پلاتفەرمی سەشیال میدیا، دیاریی سلیکەن ڤالی بە مرەڤایەتی، لەسەر ژیانمان، مشتومەی گەرمی لەسەرە. لە ئەستادا چەژ لە بەکارهەنانی پلاتفەرمی سەشیال میدیای وەک ئینستاگرام و تویتەر و یوتیوب و فەیسبووک وەردەگرین. بەام هەشتا ناتوانین لە ناوەوە دەخەش بین، لە لایەک چەژ و ناەحەتی لە لایەکی تر ئەزموون دەکەین، واتە لە حاەتەکی دەرونی دژبەیەکدا دەژین. فیلمی دیکەمەنتاریی نەتفلەکس (دووفاقی کەمەایەتی)، (The Social Dilemma) سەرچاوەیەکی گەورەیە بە تەگەیشتن لە عەقەیەتی ناکەکمان. لە فیلمەکی دیکەمەنتاریدا کە پەکهاتووە لە چاوپەکەوتن لەگەە کارمەندانی پەشووی کەمپانیاکانی گەنج و پیری، کەمپانیاکانی گووگە، فەیسبووک، ئینستاگرام، تویتەر و یوتیوب، کە پەشتر هەموومانیان سەرسام کردووە، سیلیکەن ڤالی دەەت: چەن ئەم تەکنەلەژیایەی پلاتفەرمانەی کە لەلایەن کەمپانیاکانەوە پەرەی پەدراوە دەتوانن کاریگەری نەرەنی لەسەر تاک و کەمەگەکان هەبەت.

"ئەگەر پارە نادەیت بە ئەو بەرهەمەی کە بەکاریدەهێنیت، هەمەنی باشتر دەبێت، گەرهاتوو بە پارە و فیزاکارت بێت، دیسان ئالوودەبوو دەچێت دەیکەیت، تەنگە بە هەمان شێوە هەر کەشکە بەردەوام دەبێت!"
وای دەبینم کە گرانکردنی نرخەکانشی بیرکەیەکی باش نابێت. ئەم جارە شکاندن و دزکردنی نایاسایش بڕکی بابەتکە دەگرێت. ئەم دەکیەمەنتاریییە جوان دەچێتە ناو ناخی کەشکە، جەخت لەوە دەکاتەوە کە پلاتفۆرمی سۆشیال میدیا کاریگەرییەکی قووڵیان هەیە نەک تەنها لەسەر دەروونی تاکەکان، بەڵکو لەسەر دەروونی گشتی کۆمەڵگەش. جەخت لەوە دەکەرێتەوە کە لە دونیای ئەمڕۆدا کە سیاسەتمەدارانی پۆپۆلیستی و ڕەگەزپەرست و دیکتاتۆر پشتگایەتی دەکەن، ئەم پلاتفۆرمانە زیاتر دابشبوون لە کۆمەڵگەدا گەورەتر دەکەن و تیڕی پیلانگێڕی بەرز دەکەنەوە و مرۆڤەکان لە ڕاستی (شواندن، هەڵخەڵەتاندن، دەستکاریکراو) لابەری ئەوەی سروشتی ڕاستەقینەی ڕووداوەکان بزانێت، دوورت دەخەنەوە. بە بەوای کۆمەڵناسیانەی کاریگەر ژان بودریلارد، ئەمە تەنیا ئاگاداری "سیمبۆر"ی حەقیقەتین. تایبەتمەندییەکی سەرەکی ئەم کۆمپانیا ئایتییانە کە بە بەرهەمی "ئەندازیاران و بازرگانان" ناسراوە، ئەوەیە کە ئەو تەکنەلۆژیایەی کە بەرهەمی دەهێنن ماندوو نەناسانەکاری لەسەر دەکەن و پێشی دەخەن. بیر لە زیانەکانی ناکەنەوە، چونکە ئەمە کارامەترین ڕێگایە بە ئەوەی ئەم کۆمپانیایانە پارە پەیدا بکەن.
یەکێک لەو گرفتە سەرەکیانەی ئەمڕۆ ڕووبەڕووماندەبێتەوە دیاردەی سەرنجدان و سەرقاڵکردنە کە لە منداڵ و گەنجی تازە پێگەیشتووداو بەهێزترە. ئەو کۆمپانیایانە کە پێشتر باسمان کرد، پێشتر سەرنجی ئەمڕیان بە خۆیان ڕاکێشاوە. بەپێی لێکۆڵینەوەکانی کۆمپانیای دیلایت ڕیسەرش لەسەر بەکارهێنەرانی مۆبایلە زیرەکەکان لە جیهاندا، بەکارهێنەرانی مۆبایلە زیرەکەکان لە هەر خولەکێک، سەیرکردنی مۆبایلە زیرەکەکان دەبێتە هۆی کەشێی دەروونی و هزری و سەزداری و جەستەیی لە کەسەکدا. ئەدوارد تافتەر، پرۆفیسەری ئەمریکی لە زانستی کۆمپیوتەر، لە فیلمە دیکەمەنتاریییەکەدا ڕایگەیاندووە، "دوو پیشەسازی هەن کە یارەکانیان بە بەکارهێنەر ناودەبەن و ئامانجیش پیشەسازی بازرگانیکردن بە ماددە هۆشبەرەکان و پیشەسازی نەرمەکاڵاکانن"، ئەمەش ڕەشنایی دەخاتە سەر ئەم ڕاستییە دەتەزێنێ. زۆربەمان مەترسیەکانی ئالوودەبوون بە شاشە دەزانین، بەڵام هەشتا کە نادەین و بەردەوام دەبین لە چژوبەرگرتن لە شاشە. دەتوانین بە وتەی ئیبن خەلدون، یەکێک لە دامەزرێنەرانی زانستەکانی وەک کۆمەڵناسی و فەلسەفەی مێژووی ئیسلامی، "مرۆڤ منداڵی خووەکانە". ئەم دەخە عەقڵیەتی تاوانباریشمان چالاک دەکات.

کال نیوپۆرت ئەو پارادۆکسە ڕوون دەکاتەوە کە ڕووبەڕووبوومان دەبێتەوە: "بەگومان کەس بە مەبەستی لەدەستدانی کۆنترۆڵ ناچێتە ناو ئەم جیهانە. هەموو کەسێک هەکاری باشی هەیە بۆ ئەوەی سەرکەوتا ئەپێک دابەزێنێت و ئەکاونتێک دروست بکات، بەڵام دواتر بە تەواوی نوقم دەبێت لە جیهانی سەرنجڕاکێشی پلاتفۆرمی سۆشیال میدیادا. مرۆڤ لە تەنیایەتی فەیسبووک و کەسانی دیکە ناوی خۆی تۆمار دەکات بۆ ئەوەی بەردەوام بێت لە پەیوەندی لەگەڵ هاوڕێکانی ئەوديوی جیهان، دوای ماوەیەک لە هەست و سۆزکانی ئەم جیهانە ئەفسوناویی دەخنکێن و بە تەواوی هاوبەش و خۆشەویستان و هاوڕێنزیکەکانی لەبیر دەکەن.

ئەڵقەی نوێی "نیە-لودیتەکان" هەیە کە دەڵێن نابێت هەر تەکنەلۆژیایەکی نوێ لە تەکنەلۆژیای مەدەرن بەکاربهێنرێت، هەروەها هەوادارانی "خووی ژمارەیی" کە جەختیان لەسەر سپاردنی هەموو شتێک بە تەکنەلۆژیا نوێیەکان لە ڕێگەی هەستەوەر و شتە لەبەرکراوەکانەوە هەیە، دوو ڕەوتی تونددەو سەریان هەڵداوە.

یەکەم: فەلسەفەی سادەیی دیجیتاڵی ئامانجی ئەوەیە هاوسەنگییەک لە نێوان ئەم دوو تونددەویەدا دروست دەکات.

دووەم: زەمینەیەکی ناوەڕاست، ئەگەر بڵێین. سادەیی، فەلسەفەی بنەڕەتی بزووتنەوەی سادەیی، بنەمای سادەیی دیجیتاڵیش پێکدەهێنێت. بەم پێیە سادەیی دیجیتاڵی خۆی بەم شێوەیە پێناسە دەکات: ئەم فەلسەفەیە سەبارەت بە چۆنیەتی بەکارهێنانی تەکنەلۆژیا بۆ ئەوەی زۆرترین سوود لە کاتکانت وەربگریت، سەرنجت لەسەر ئەو شتانە بێت کە بەهایان پێدەدەیت، لەسەر بەیار و چالاکییە هۆشیارکانت، هەروەها فەربوون لەوەی کە وازی لەهێناوە بۆ ئەوەی لە ئالوودەبوون بە شاشە ڕزگارت بێت.

فەلسەفەی سادەیی دیجیتاڵی نیگەرانە شێوازێکی نوێی ژیانە کە پەیوەندی نێوان تەکنەلۆژیا و مرۆڤکان ڕێکدەخات، ئامانجی باشترکردنی کوالیتی و ئاستی ژیانی مرۆڤ، نەک میتۆدێک کە بە ماوەیەکی کاتی خوێنەران هان بدات و بارگرانییەکی قورس بسەپێنێت و پزیشکی ناچاری جێبەجێ بکات.

شێوازەکان سە بنەمای سەرەکی هەیە:

یەکەم: تێچووی زەری، واتە داکۆکیکارانی سادەیی دیجیتاڵی باش ئاگادارن کە بەسەربردنی کات و سەرنجدان لەسەر ئامێر و ئەپ و خزمەتگوزارییە زیادەکان دەتوانێت دەرئەنجامە نەرێنییەکانی هەبێت. کاریگەری زۆر هەکار توانای لەناوبردنی سوودەکانی هەر خزمەتگوزارییەک یان زانیارییەکی هەیە. بە کورتی هەبوونی زیاتر لە شتێک بەو مانایە نییە کە سوودی هەبێت یان باشە.

دووم: بنمای دووم ئوی کە باشکردن گرنگە و سادخوازە دیجیتاییەکان دزانن کە بیاردان لەسەر ئوی کە ئایا تەکنەلەژیایەکی دیاریکراو بە شتەکی بەهای ژیی بەسوودە یان نا، تەنها هەنگاوی یەکەمە. بە وردی چاوی ئوە دەکرەت کە چەن ئەم تەکنەلەژیایە بەکاربهەنرەت بە ئوی بە باشترین و کاراترین شوە ئەم سوودانە بەدەست بهەنرەت.

سیەم: سادەیی دیجیتاەی داوای ئوە دەکات کە مرۆڤکان لە کاتی هەبژاردنی تەکنەلەژیادا بە شوەیەکی گونجاو مامەڵە بکەن، ئامەرە تەکنەلەژییەکان بە شوەیەکی دروست و گونجاو و لەسەر بنەمای بەهای مەبەستدار بەکاربهەنن. جەخت لەوە دەکاتەوە کە تەکنەلەژیا کە استوخە سوودی لە وەرناگرەت و بەها بە ژیانمان زیاد ناکات، نابەت هیچ جەگەیەکی لە ژیانماندا نابەت. زانیارییەکی زەر لەخەدگرەت کە چەن ەوشوەن و بەکارهەنانە پەشنیار کراوەکان دەتوانن یارمەتیدەرمان بن بە ئوی ژیانەکی باشتر و مانادارتر بژین. سەیرکردنی ڤیدیەی کەمیدی لە یوتیوب بە ماوەی کاتژمەرەک ماندوومان دەکات، بەام فەربوونی چەنیەتی گەینی ماتەی، موبەیدیەک، هەوادارەکی تەکنیکی لە یوتیوبەوە یان سەیرکردنی ڤیدیەی پەیوەندیدار بە بەدەستهەنانی زانیاری لەسەر بابەتەکی دیاریکراو سوودی زیاتری دەبەت بە ئەمە. یەکەک لە بناغەکانی سادەیی دیجیتاەی تەگەیشتنە لەوەی کە بەکارهەنانی بە ئەنقەست و وردی تەکنەلەژیا نوەیەکان ئەنجامەکی باشتر لە دوژمنایەتی تەکنەلەژیا یان بەکارهەنانی بە پەشوەختەی هەر تەکنەلەژیایەکی نوە بەرهەم دەهەنەت. فەربوونی کاتەکی سەربەخە بە خەت و دوورکەوتنەوە لە گەانی بە ئامانج لە سەشیال میدیادا. بەپەی ئەو پرەنسیپەی کە هەموو شتەک لە دونیادا بە مرۆڤ، پەویستە سەشیال میدیا و تەکنەلەژیاکانی تر وەک ئامرازەک ببینین، هەوەبدەین وایان لەبکەین بە مرۆڤ کاربکەن و خەمان بەدوور بگرین لە کردنی مرۆڤ بە کاری ئەو شتانەی کە دروستیان کردووە.

سەرچاوەکان

کتاب بعنوان "إدمان الإنترنت" للأستاذ الدكتور محمد شاهين. دار العلوم العربية للنشر والإعلام بجمهورية مصر العربية ٢٠١٦.

کیتاب اعتیاد به اینترنت نووسندە: سمیه جگتایی ناشر: پادینازبان: سال چاپ:١٣٩٩.

https://www.thesocialdilemma.com/ The Social Dilemma

Digital Minimalism: Choosing a Focused Life in a Noisy Cal Niporti – February 5, 2019

بابەتێک لەسەر سەرپۆش فڕدان و دژکردەوەی کۆماری ئیسلامی.. خەلیلی غەزەی

«سەرپۆش»(حیجاب) تەنافێک لە ملی کۆماری ئیسلامی

پاش زیاتر لە چوار دەیە حکمڕانیی ئیسلامی سیاسی لە ئێران و هەوڵدان بۆ سەپاندنی دەسەڵاتێکی ڕەشی دواکەوتوو لە شکڵی «شوان و مەگەل» دا، ئیمڕۆ لە ڕاوەستانێکدا دەبینی کە کۆشتنی جەنایەتکارانەی کچێ کوردێک(ژینا) بۆیەکجاری هەموو ڕەسەنایەتیی ئیدئۆلۆژیکیەکانی حکومەتی کردەوە بەخوری و شەشکی سیاسی ـ کۆمەڵایەتیی بەناوی «ژن ژیان ئازادی» هاتە ئاراوە کە لەماوەیەکی زۆر کورت دا کۆمەڵگەی ئێم دیو بە ئەو دیو کردوە.
هەر لە کاتی ناشتنی تەرمی ژیناوە، سنەی پێشەنگ هاتە سەر شەقام و کور و کچ پێکەوە بە دروشمی ژن ژیان ئازادی شەشکی نوێی مەدەنی و سەردەمیانەیان دژی دەسەڵاتی ڕەشی حکومەتی دینی بانگەواز کرد.هاوکات لە گەستانی ئایچی(سەقز)یش کچان و کوڕان بەهەمان شێوە هاتنە سەر شەقام و لە ماوەیەکی فرە کوردستدا، بەسەی گە و قین و مافخوازی کچان و کوڕانی کورد وەک گەکانێکی پەنگ خواردوو تەقیوە و سەرانسەری کوردستان و لەوێش فراوانتر ، ئێرانی گرتەوە . کە پاش ماوەیەک سنووریکانی ئێرانیشی تێپەڕاند و دونیا پشوازیی لە حەرەکەتی ژن ژیان ئازادی کرد ، کە ژن بە پشتیوانیی کەم وێنەی کوڕان و پیاوان، پشەنگایەتی دەکرد و حکومەتی جەهل و جەنایەتی لە کونجی کۆنەپەرستانەی خۆی پەساوتبوو و بە تەوژمی هێندە بەرەو پێش هەنگاوی نا کە بوە ڕاپەڕینێکی گشتی و لە پەسەی خۆیدا وەک «شەشی ژن ژیان ئازادی» پێناسە کرا. شەشێک کە تەنانەت سەرنجی کۆمەگەی جیهانی و زەررەک کەڕ و ناوەندی لە سەرتاسەری جیهان بەلای خۆی ڕاکێشا.
ئێم شەشە گەرچی بە زەر هەی وەک ئاسایی بوون (کە ئەزموونێکی نوێ لە حەرەکەت دژی کۆماری ئیسلامی بوو) و نەبوونی ڕێبەرێکی تەکەڵ، قەتیس مان لە خۆپیشاندانی شەقام و پڵ نەکوتان بە بواری دیکەی ئیعتراز وەک مانگرتن، بەستنی دەمارکانی ئابووری و… پاش

شەش مانگ حکومەت توانی بە سەرکوتی خونـاوی و بە رەچاوکردنی سیاسەتی گرتن، ئەشکەنجە ، دەسدرێژیی و کوشتاری بێحمانە خەی کە بکاتەوە و شکڵی ئیعترازی خیابانی مەهار بکات، بێبام بەهیچ شێوەیەک بە سەر ئەسڵی حەرەکەتەکەدا زاڵ نەبوو. ئەوەبوو شێوەیەکی دیکە لە ئیعتیاز بە شێوەی «نافەرمانی مەدەنی» دەستیپکرد. گەرچی هەر لە سەرەتاکاندا حکوومەت «ڕەوایەتی» (مەشرووعیەت)ی لە ئاستی ناوخە و دەرەوە چوە ژێر پرسیارەوە و بە ئیعتبار ببوو، بێبام درێژەی حەرەکەتی نافەرمانی مەدەنیی و دژایەتی کردنی بە فەرمانی سەرپەش، ئەوەندەی دیکە ئیعتبار و مەشرووعەتیان لە دەسەڵاتی ئیسلامی سیەکان.

حەرەکەتی نافەرمانی مەدەنیی بەتایبەت لە بواری سەرپەش(حیجاب) فەرمان و گشتگیر بوونی ئەم دیاردەیە کە هەر لە سەرەتاوە ببوە گرفتێکی گەورەی حکوومەت، ئەمجار وەک ڕەبازێکی کەم هەزینەتر لە ئیعترازی خیابانی، بەربینگی بە دەسەڵات گرت و هەندەپەڕەی ئەستاند کە حکومەت و هێزی سەرکوتی لەبەرابەریدا ئیفلیج بوون. گەرچی حکومەت بەکار دانەنیشت و لەو ماوەدا درێژەی بە گرتن و جەریمەکردن و لەدان و بەردانی «سەگەکانی خەی»(بەسیج و لیباس شەخسی و لات و لومپەنی سازماندراو)بەسەر گیانی خەڵک بەتایبەت لاوان، درێژەی داوە. بێبام ئیستا کە دەبینە هیچکام لەو زەبر و زەنگ و سیاسەتی سەرکوتە کاریگەر نەبوە و تا دەت شەپەلی نافەرمانی بەرفراوانتر دەبە و شیرازەی دەسەڵاتەکەی و نوێنگەی ئیدئەلۆژیکەی(دژایەتی ژن لە شکڵی حیجابی ئیجباری دا)وەمترسیی جیدی کەوتوە، لەم ڕێژانەدا کەوتوەتە لەشکەرکێشیی یەکلاکەرەوە. ئەوەیە کە هەموو سەرکردەکانی بە کەف چەراندن کەوتوونەتە بەحورمەتی بە ژن و هەرشە و گوەشە و بەتەواوی هێز وتوانەوە هاتوونەتە مەیدان بە بەرگری کردن لە «بە حیجابی» و سەرکوتی یەکجاریی شەشی ژن ژیان ئازادی.تا ئەو ڕادەیە کە ئیمەی ئێران بوبە مەیدانی ریزبەستی شەڕ. واتا شەی دەسەڵات دژی کەمەگە کە نوێنگەکەی(حیجاب)ی لە زبەدان خستوە.

وەک دەزانین دژایەتی کردنی ژن و مافەکانی بوبە ئیدئەلۆژیی حکوومەتی ئێران ، هەر ئەوەشە کە ئەم شەپەلە لە نافەرمانی(فرە دانی سەرپەش) بە مەترسیی لەسەر دەسەڵاتەکەی دەبینە. بۆیە بەتەواوی هێزەوە وبە یەکلایی کردن و سەرکوتی یەکجاریی «ژن ژیان ئازادی» هاتوەتە مەیدان. کە لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا مەودای سەرکوت و هەشەی گیاندوەتە ئەوپەڕی خەی. کە ئەمە لە داخستن و پلومپ کردنی دوکان و بازار و پاساژەکان و گرتن یا جەریمەکردنی ژنان و ڕەشبگیریی لە شەقامەکان دەبینین. ئەوەی ڕوونە ، بەگومان حکوومەت ناتوانە لەم قۆناخە هەستیارەی سەرهەدانی ژن ژیان ئازادی

خۆی دەرباز بکات. گەرچی بەتەواوی هێز و توانەوە بە سەرکوت هاتوەتە مەیدان و ڕەنگە بتوانێ بۆ ماوەیەکی کورت بە ڕژاندنی هەزاران و سەدان هەزار هێزی سەرکوتگەر شەقامەکان داگیربکات، بەڵام بە دەنیایەوە کاتی دەبێ و هێزی بزوێنەری «ژن ژیان ئازادی » دیسان وەک گەڵاکان بەسەر دەستێنێتەوە و تەوار و هەموەکان شەقام داگیر دەکەنەوە و ئەم پرۆسەیە تا گۆڕ کردنی ئیسلامی سیاسی درێژەی دەبێ.
ژن ژیان ئازادی

گفتوگۆیەک لەگەڵ شەهریار لە ڕادیۆی هەمسەدا(هاودەنگ).. مەنسور حکمەت

وەرگێڕانی بە کوردی:کاوە عومەر

دەقی نوسراو

شەهریار: بەڕێز مەنسور حیکمەت، سەڵاوت لەدەکەم و زۆر سوپاس بۆ میهرەبانیت و قبوڵکردنی بانگهێشتنامەکەمان بۆ چاوپێکەوتن.
مەنسور حیکمەت: زۆر سوپاس. سوپاس بۆ بانگهێشتکردنم.

شەهریار: تکایە. هەروەک هەموو گوێگرانمان دەزانن کاک مەنسوور حیکمەت یەکێک لە تیۆریست و ئایدۆلۆژیستەکانی چەپی سیاسی ئێرانە و ئەمەش بەدەر لە مەسەلە حیزبی و تەشکیلاتی و ڕێکخراوەییەکانیان، لەگەڵ کاک حیکمەت لە پرسگەلێکی دیکەدا، لەوانەش مێژوو، فەلسەفە، پرسیارمان هەیە ، هونەر، دەشنبیری، و ئەدەب. ئێمە دەبێت و بە دەنیاییەوە گوێگرانی ئازیزمانیش کاتیان دەبێت بۆ بەشداریکردن لەم چاوپێکەوتنەدا.

یەکەم پرسیارم بۆ تۆ کاک مەنسور حیکمەت ئەمەیە؛ ئەگەر مەنسوور حیکمەت نەبوایە بە ئایدۆلۆژیستێکی سیاسی و ڕێکخەری حیزب چی دەبوو؟ ئایا تۆ شاعیر دەبوویت؟ ئایا تۆ مامۆستا دەبیت؟ ئایا تۆ

ڕەخنەگری ئەدەبی دەبیت؟ ئایا مۆزوونووس دەبوو یان فەیلەسوف؟

مەنسور حیکمەت: ئەوەی من دەمویستم و حەزم دەکرد ببومایە بەچی، یەک باسە و ژیانم بە چ ئاراستەیەکدا دەڕۆیشت، ئەگەر ئەو مەرجانە نەبوونایە، باسەکی دیکەیە. لەووی بابەتییەوە ئەگەر شەشی ئەران ەووی نەدایە و ئەمەش لە نزیکی ەوداوە سیاسییەکانی ئەرانەدا نەبوینایە، ەەنگە من کارەکی زانکییم هەبوایە و ەەنگە لە زانکیەکی ئەوروپا وانەی ئابووری بوتایەتەوە. ئەمە ئەگەرەک بوو کە خەریک بوو نامنەت. بەڵام من چیم دەویست؟ بەرژەوەندییەکان تەنیا تاکەکەسییە و شتەکە کە دواتر لە منداگەشەی کرد، پەموایە پێش هەموو شتێک بەدوای مۆسیقادا دەگەڕام.

شەهریار: سەلیقەت بە موزیک یان شارەزایت لە مۆسیقا، ئایا لە ەووی سەزداریەوە مەیلی ئەوت هەبووە یان لە ەاستیدا بەهەی ئەو پەگەیەوە بوو کە مۆسیقا لە جیهانی ئەمەدا وەک هونەرەک هەیەتی؟

مەنسور حیکمەت: من ئەوەندە بە ئاگاییەوە بیرم لەم بابەتە نەکردەتەوە. بەچوونی من ئەوەیە کە لانیکەم لە نەو بوارە هونەرییە جیاوازەکاندا، لە نەو هونەرە جیاوازەکاندا، لە نەو پراکتیزە هونەرییە جیاوازەکانی ناو کەمەگادا، مۆسیقا ئەو شتە بوو کە زەرترین کاریگەری لەسەر من هەبوو و منیش بە شەوەیەکی شەخسیی ئەوە سەرنجی ەاکەشام.

هەروەها ئەمە سەر بە نەوەیەک بووین، منیش بە شەخسی سەر بە قەناغێک و فەرمەکی دیاریکراوی کولتوور بووم، کە هاوکات بوو لەگەڵ شەشەکی مۆسیقی لە ئەوروپا. ساڵانی شەستەکان و حەفتاکان هاوکات بوو لەگەڵ سەرهەڵدانی مۆسیقای ەەک و پەپ و بە جۆرێک بلوز لە ئاستێکی فراوانەدا لە نەو گەنجانی ئەو قەناغەدا و ئەم کاریگەرییەشی هەندە لەسەر من هەبوو کە سی ساڵ لەمەوبەر بووم بە(هەواداری)Fanی تیپە پەپەکان.و ەەکەکان وە کاریگەرییەکی بەم شەوەیە بوو لەسەر کەسێک کە ەووبەووی ئەم دیاردەیە دەبەتەوە، ئەو حەزی لێیە. هەرگیز دانەنیشتم بە ئەوەی مۆسیقا وەک هونەرێک بخوێنمەوە، لانیکەم بنەما تیۆریەکانی. لە ەووی جۆر و تیۆری مۆسیقای باشەوە، شتێک دەزانم، بەڵام بەو شەوەیە بەدوای مۆزووی مۆسیقادا نەکەوتووم، بەڵام مۆسیقای پەپ و ەەکی ەەژئاوایی دەزانم، تا ەادەیەک مۆسیقای بلوز دەزانم، حەزەکانیشم وا بووە بەجۆرێک کە دەچم بە گیتار یان فلوتەوە بەدوایاندا بگەڕێم

ئەمەیە کە دە یان دوانزە ساڵ لەمەوبەر زەرم پێ خۆش بوو بیکەم. بەو مانایە نییە کە مرۆڤ بتوانێت ببێتە مۆسیقاژەنێکی باش. بەڵام من پێم خۆش بوو و ئێگەر بە بە گوێدانە هەر پرسێکی سیاسی سەیری ژیان بکەم، هەنگێ ئەوەی بەدوایدا دێگەڕام هەمان مۆسیقای ساڵانی حەفتاکان بێت، بلوز و ڕۆک، کە سەردەمی ئەمەی بە هەموو جیهاندا برد.

شەهریار: بە لەبەرچاوگرتنی ئەو سەردەمە و دیدگای ئەمڕۆت، کاریگەریی کەمڵایەتی مۆسیقای مەدەرن یان ڕۆک و بلوز لە ئاستێقینەدا چۆن دەبینیت؟ ئایا پێت وابوو ئێگەر ئەم ئیمکانیەتەتان بە بەخسایە، تە وەک موزیکژەنێکی پرۆفیشناڵ یان ئاوازدانەرێکی پرۆفیشناڵ دڵچوویتە ناو گەڕپانی مۆسیقا، بەو بیرکردنەوە فەلسەفی و سیاسی و کەمڵایەتییەی کە ئەمڕۆ هەتە، بە هەمان شێوە و لێگەڕیدا هەوڵت دەدا بە هەمان بیرکردنەوەوە سەیری مۆسیقا بکەیت؟

مەنسوور حیکمەت: نەخێر بە هیچ شێوەیەک نا! چونکە پرسیارەکەت ئەوە بوو، ئێگەر من بەدوای سیاستدا نێگەڕام و سیاست بەسەر ئەمدا نەهاتبایە چی ڕووی دەدا، بەیە وەڵامی ئەم پرسیارەی ئێوەم دایەوە.

بەڵای من سیاست سیاستە و ئێگەر کەسێک بیەوێت سیاست بکات وبەشداری لە سیاستدا بکات، پێویستە بچێتە ناو هەمان بارودۆخەوە کە ئەمڕۆشتینە ناوی. واتە بچێتە ناو خەباتی سیاسی، بچێتە ناو ڕێکخستنەوە، بچێتە ناو هۆشیاریەوە، بچێتە ناو خەباتی حزبی و بەشداری بزووتنەوەی سیاسی بکەن. ئێگەر موزیکژەنێکی سیاسی بێت، بەڵای من هەشتا بەڵادەی پێویست سیاسی نییە. مەگەر بە ئاگادارییەوە بەشداری لە بزووتنەوەیەکدا نەکات. من لێگەڕاکۆشانی سەرکی هونەر بەرەو سیاست و ئەو دیاردەیەی کە پێی دەوترێت هونەری پابەند یان بەناو هونەری سیاسی، کە لە ئێران لە هەموو هونەرمەندێک چاوەڕوان دەکرێت هونەرمەندێکی پابەند و خەباتکار بێت. بەڵای من هونەر و مۆسیقا بۆتایبەت مۆسیقا مۆسیقایە، سیاستیش سیاستە! من تێدەگەم مرۆڤ موزیکژەنێکی بەناوبانگ و کاریگەر و دەتوانێت بە هونەرەکەی تەوانینی سیاسی خۆی فراوانتر بکات و یارمەتی ئەو بزووتنەوەیە بدات کە خۆی بە سەر بە خۆی دەزانێت، بەڵام خودی مۆسیقاکە، خودی بەدەستەوەگرتنی سازێک، و ژەنینی ئاوازێک و دانانی ئاوازێک سیاسیکردنێکی پشەوانی تێدا نییە.

شەهریار: لەم ڕوانگەیەوە دەگەمە ئەو دەرئەنجامەی کە ئەوە سیاسەت و هونەر لەیەکتر جیا دەکەنەوە، ئایا ئەوە ڕاست نییە؟

مەنسور حیکمەت: بە پەچەوانەوە! سیاسەت و هونەر لەیەک جیا ناکەمەوە. بەڕای من هونەر پەگەیەکی سیاسیش لە کەمەڵگادا هەیە. من بە جیا باس ناکەم، بەڵکو بە مانایەکی دیاریکراو، کایەی سیاسەت. سەیرکە، ئەگەر کەسەک بیەوەت لە باشووری ئەفریقا بەرەنگاریی ئاپارتایدی ڕەگەزی ببەتەوە، بەبە گوەدانە ئەوەی کە چ هونەرەک دەزانەت، یان چ میتەدەکی هەیە بە دەربەینی هەست و سەزەکانی لە کەمەڵگادا، یان چەن بژەوی ژیانی خەی پەیدا دەکات، دواجار پابەندە بە بەشداریکردن لە -بزووتنەوەی دژی ئاپارتایدا. ناکرە بگوترە تە بە پەشەوە و خەباتی سیاسی-حیزبی خەت بکە و من لەرەوە، لە دوورەوە گەرانیت بە دەڵەم! دەزانم مەسیقا ڕەڵەی هەیە و وەک هەر لایەنەکی تری بزووتنەوە و کارلەکی ئینسانی، لە بزووتنەوەی سیاسیشدا جەگەی خەی دەدەزەتەوە. بەڵام ئەمە قبوە کراونیە کە من، بە زانینی ئەوەی کە دواجار خەباتی سیاسی و لە هەندەک ڕەهەندیشدا تەنانەت سەربازییە، پەویستە بزووتنەوەی سیاسی بچەت بە ڕووخاندنی حکومەتەکان، هەزەکان لە سەر ڕەگای خەی دروبخاتەوە بە ئەوەی بە ئامانجەکەی بگات ، با سەرەتا بەهەمنی و لەلای خەمەوە بەیار لەوە بدەم من لە ڕەگەی شیعرەکانمەوە یان لە ڕەگەی ئەو ئالەتەی کە دەیژەنیم بەشداری ئەم بزووتنەوەیە دەکەم! دەبەت بچیتە بزووتنەوەی سیاسی و بەشداری تەدا بکەیت، دەبەت ببیتە ئەندام و بەشداری تەدا بکەیت، دەبەت کاری قورس بکەیت. کارەکی زەر قورستر و دژوارە، بە بەوای من، دەستپەکردنی بزووتنەوەیەکی سیاسی-حیزبی کە بتوانەت خەڵک یەکبخات، خەڵک بهەنەتە مەیدان، ئەرکەکی زەر قورسترە لە نووسینی شانەگەرییەکی سیاسی یان دانانی کەنسەرتەک کە ئەم بیرکردنەوانە هەندەک جار دەردەبەران.

شەهریار: بە بەچونی تە ئایا کاریگەری کارەکی هونەری لەسەر ڕواڵەت بەرهەمدار کردنی هزر و ڕەنماییکردنی ئەو هزرە بە ئاراستەی بەناو پەشکەوتنی هەشیاری ئازادی (بە گوتەی هیگە)، ئایا هیچ دژایەتیەک هەیە لەگەڵ ئەوەی کە ئەمە لەگەڵ بەرهەمە هونەریەکان وەک وبزوتنەوەگەلەک، کارگەلەک کە دەتوانن ئاراستەی سیاسی بە ڕەوتە کەمەڵایەتییەکان بدەن؟ ئایا ئەمانە دژ بەیەکن؟
مەنسوور حیکمەت: هیچ دژایەتییەک نییە. سەیرکە لە م نەوەدا شتەک هەیە کە پەم وایە لە مەشکی تەداشدا هەیە و کەن لەپەیوەند بەوەوە قسەم نەکردووە و ئەویش تاکی هونەرمەندە. لەوانەیە هونەرمەندەکتان

هبت کە کمنیست یان فاشیست یان لیبراە بت و لە ئنجامدا هونرکی بخاتە خزمت ئو بزووتنویی کە سر بە خیتی. ئم یککە لو ەگایانی کە ەنگە باسی سروشتی سیاسی هونر بکین. ئوی بە نموونە شاعیرکی دیاریکراو سروودکی دیاریکراوی نووسیو و ئم سروودە کوتتە سر زمانی هندک جنگاور کە بشداری شەکیان دکرد، ئم تەوانینە تەوانینکی سنووردارە بە پیوندی نوان هونر و سیاست. کە ئم هونرە لە ەگی کنای کسی پیوندیدارو دچتە پاە سیاستو. ئم پیوندییە سنووردارە، چونکە یکم ئرکی بزووتنویکی سیاسی، گرانی گوتن و نووسینی شیعر یان ئامادکردنی شاننامە نییە. بزری ئرکی یکمی بزووتنویکی سیاسی ئویە کە بچت و استوخە دروشم و ئامانجکانی بە جماوری خەک بەت و بە ئو بشی کمەگە کە حزی لیە و هوەکانیشی قناعت پکردن و یکخستنیانە، بە تپەاندنی ئو پرش وباویانی کە لە ناویاندا هیە و هتد. لە ئنجامدا بە بوای من کس ناتوانت بت و بە سادیی بەت هونر یان فرمکانی هونر یان دربینی هونری دتوانن لە سیاستدا ەە بگەن و بەن هونر خی استوخە وسیلیکە بە خدربینی سیاسی و پویستە بچت لم کاردا کار بکات ەگا. ئنجامی دوو برا کە گورە دبن، ئگر یککیان بچتە سر کاری حزبی، ئوی تریان دەت، باشە، تە بە بە کاری حزبی، منیش بدوای پیشی هونریدا دگەم، و هردووکمان خزمتکردنی هەمان ئامانج دکین. بزووتنویکی سیاسی سیاسییە، بزووتنویکی سیاسییە کە دبت لو تبگات کە کام فرمی هونری خزمتی دکات. من ئم مانا سنووردارەی پیوندی هونر و سیاست قبو ناکم، واتە ئم بناو لخشبوونە لە خزمتی سربازی بە شاعیران و نووسران نادم، کە لبر ئوی ئمە شیعر دنووسین و خوندوارین و فیلم دروست دکین، ەگمان پددرت بە بشداریکردن لە خپیشاندان و مانگرتن و پناگرتن، لە وقسوباسی چوار یانی بازادا، پویستە لە بشداریکردن لە بشدار بوون لە کەو کبوونوکاندا بەبری بین، چونکە کاری ئدبی دکین. بە نموونە کسک کە زرانبازکی بناوبانگە و دەت تنها لبر ئوی زرانبازکی بناوبانگم و خەک دزانن کە من ئندامی بری نیشتمانیم، خزمتی خمم کردوو. باشە بری نیشتمانی دیخاتە تنیشت هەسواوکانی تری خیو و دبینت ەی چندە گوریە. بهر حاە دموت بەم ئمە لاینکی سنووردارە و نابت قبو بکرت. پیوندی نوان هونر و سیاست فراوانتر و قووتر و بە جرک لە جرکان نائاگایانتر. هموو هونرک ملکچی بارودخی سیاسی سردمی خیتی، فرمکانی

دربینی ملکچی بارودخی سیاسی ئو سردمن، ئو ناوک و تورانی دچنا ناو ئو فرما هونریانا ملکچی سیاستن و لو لاشو کاریگری لسر جماوری خک، عقیتی گشتی دادنت. ئگر باس لا موزیک و ئدب و شیعر و فیلمسازی و هتد بکین و پگی سیاست تیایدا، دتوانین با وردی قسا بکین و پکو کاریگریی یکتری ئمانا لسر یکتر ببینین. دیارا لا سردمی ووخانی بلکی ژهات و باناو کتایی کمنیزمدا، من شاهیدی زر بزووتنو بووم کا کمگی هونری دژی چپ ئنجامیاندا و پموانییا کس با ئاگاییو با خی بت کا دبا ئما برنامیکی دژا کمنیست دروست بکن، شیعرکی دژا کمنیست بنووسن، یان مانکی دژا کمنیست بنووسن. هموان نگدانوی کشوهوای سردمی خیان بوون، نگدانوی کشوهوای سرکوتنی بازا بوون. هندا جار، ئوانی دژ با وتکا قسیان دکرد، هوکانی چپی کمگاشیان با تسلیم نبوون دگایو، بام ئما جیاوازا، بینینی پیوندی نوان سرخانی فکری و هونریی کمگا و سیاست جیاوازا لا بینینی چالاکی ژانی شاعیرک یان سینماکارک.

بای من ئمی دووهمیان زر وا نییا. ئاواتی ئو کا دیوت لا گی شیعر و ئدب و سینما و پیکرسازییو بشداری بزووتنوی دژا ئاپارتاید بکات. هموو کسک بی هیا هر کارک بکات، بام بای من بزووتنوی دژا ئاپارتاید لا بنتدا بزووتنویکی سیاسییا، بزووتنوی کمنیستی لا بنتدا بزووتنویکی سیاسییا و با دنیاییو پویستی با پیکرتاش و شاعیر هیا. بام ئما ئو پیوندییا نییا کا شیعر و پیکرسازی لگا کمنیزم لا کمگادا هیانا.

شهریار: کاک حیکمت بچی مرڤ هگری سیاست دبت؟ چی پاننرکا هیا با ئوی مرڤ هگری سیاست بکات؟

منسور حیکمت: پموایا هودان با گینی ئوی دیبینت. مرڤ شتکی نایوت و حزی لا شتک نییا و دیوت بیگت، هر زوو تدگات کا ئم گانکارییا ووبووی برگری ئو دامزراوانا دبتو کا لا بنتدا پیوندییان با دساتو هیا، ووبووی دامزراو دوتیکان دبتو، ووبووی یاساکان دبتو، ووبووی سوپاکان دبتو، ووبووی بیروباوکان دبتو.و پی وایا با ئوی گین، پویستا بچتا ناو پرسیکی ووبووبوونوی ئم دیاردانو، کا لا بنتدا

شکل لسر هبوونی دساتی قسکردن و کارکردن لکمگادا، کدواجار سیاسیی. مرڤ دچتناو سیاستو چونکدیوت دخی واتکی بگت.

شهریار: باش لرو گشتینجگایک ئو مسلیی کبشویک جگای سرنجی منی. پرسیارکم بم شویدکم. ئگر سیری مسلی دسات و دستاگیشتن بدسات بکین، بمان دردکوت کئم همیشکشیک بوو لبواری سیاستدا هروها کشیک بوو لبواری بیرکردنو و فلسفدا. ئمش بو مانایی کئم پرس چ لاینی کردیی و چ لاینعقی و تیرییکیو، بئامانجی دابینکردنی ئگرکانی گیشتن بخود بوو. لفلسفی یانی کنو تا دواین و بنرخترین بیرمندکانی سردمی هاوچرخ، بگومان بچوونی من نیچ. پت وایگیشتن بهزی سروشتی و ناووی مرڤ یان پانرکی بدست هنراو؟

منسور حیکمت: تناگم، مبستم ئویی، وتم بچوونی من وونکدسات دیاردیکی کمایتیی، بم مانایسروشتی نیی. ئگر کمگا لدروی سروشتی مرڤ پناسبکین، هموو پرسی دسات دیاردیکمرڤ ووبووی دبتو و لی تدگات. بام وک بوونورکی سروشتی، وک بوونورکی بناو سر بسروشت، بیر لدسات دکاتو؟ ئم پرسیارکی گریمانیی. هریکک لئم کچاومان دکینو، هر لسرتاو لدامزراوی بنما، لکمگا و لقوتابخان، ووبووی پرسی دسات دبینو و کئم دساتا، هبوونی، ورگرتن یان ئینکاری لکسک یان برنگاربوونوی دبت بشک لژیانمان و ئوی کدخش بین یان نا، مرڤی بدبختین، سرکوتوو بین یان سرکوتوو نبووین، بندبوو کئم دساتچیمان لگدکات و چیمان لگئم دساتدکین. ئم لنزمکدا لدایک بووین کپش ئم بوونی هبوو، ئگر نمانوت و بمانوت تکی بدین، پویستمان بهز هی. مبستم هز لهندی سیاسی وشکدای. لئنجامدا دسات، ئتتیتی دساتی بیاردان، سروری، ئمان دیاردن کزر بخرایی لمشکماندا چسپاون، زر زووتر لوی هموومان بیری لدکینو. واتبلدونیادا دسات هی، برز و نزم، یان لگیدا بنیات دنیت یان دژی دوستیتو و دیگیت یان دستکاری دکیت. بام ژیانت بو فرمان دیاری دکرت کپش تبوو و کاردانوت برامبری. ئم بخمان لد و گردکاندا

دڵڕۆشین. شتێک هەیە، بینایەک کە دەبێت تێیدا بژین. ئەگەر پەیمان خۆش نەبوو، دەبێت بیگۆڕین، ئەگەر بەرنامەوت بیگۆڕین، بەرنگاری دەبێتەوە، تەنانەت ئەنگە بیانووت بۆدەنگمان بکەن، ئەم هەوڵە بە گۆڕینی جیهان لە هەندێک شوێن و لە هەندێک کاتدا مەترسی لەسەر ژیان دروست دەکات. دەستپێشخەری بە ئەمە دەتە پشتەوە و هەماکێشی مەقوڵەی دەوێت. جگە لەوەش با ئەو ڕاستییە پشتگوێ بخەین کە دەستاتی باوکسالاری، خێزان، ئایدیۆلۆژیای فکری ، سیاسی و ئایینی، نەرم، بیروباوەڕ، نەریت، ئایینزاکان، هەریەکەیان بە گشتی ئافرەتان بە بەردا سەپاندنی فەرمانڕەوایی ناپەسەندی ڕەگەزی و نەزمی ڕابردوو و نەزمی ئێستا بە کەسانێکی نوێ کە لەدایک دەبن.تا سەپاندنی بەسەرئەوانەدا. توانایی بەو مانایە بیرکەوتەوە، چ دەستکەوتێک بەدەست هێناوە بێت یان چەند سروشتی، هەر لە لەدایکبوونەوە لەگەڵیدا ئاشنادەبین.

شەهریار: بەڵام هەر ئەم شێوە سروشتییە هەندێک جار بەو شێوەیە لێکدەدرێتەوە کە دەکرێت سروشتی مرۆڤیش بێت. واتە بە نموونەی ئەوەی دوو منداڵی بچووک کە لە باخچەی ساوایان پێکەوە یاری دەکەن و ئەژەکانیان پێکەوە بەسەر دەبەن. ئەوان بە بێ هیچ وشیارییەکیان لە دەوروبەریان، واتە وەک ئەمەی گەورەکان نە هەست بەو فشارە کۆمەڵایەتییە دەکەن و نە فشاری ئەوەی کە پەی دەوترێت خێزان هەست پێدەکەن و بەڵکەوت ڕووبەڕووی خۆشەویستییەکی زۆر دەبنەوە لەلایەن دایک و باوکی خۆیان و دایک و باوکی باخچەی ساوایانەوە. بەڵام کاتێک ئەم دوو منداڵە دێنە پێشەوە بە لای بەناو کەرستەیەکی یاری، یان تەنانەت یاریپێکیش نایەتە پێشەوە، و لەگەڵ یەکتردا گاڵتە و گەپ دەکەن، هەندێک جار دەبینیت یەکێکیان هێزی خۆی بەرامبەر ئەویتر بەکاردەهێنێت.

مەنسور حیکمەت: لە هێزی جەستەیی خۆی!

شەهریار: بەڵێ لە هێزی جەستەیی خۆی و لە هەمان کاتدا دیاردەیەت بە شێوەیەک دەستاتی فیکری و دەروونی خۆی لە جیهانی منداڵیدا مومارەسە بکات. ئایا بە ڕاستی تەئەمە بە بەدەستهێنان دەزانیت؟

مەنسوور حیکمەت: پەیمایەئەمە بەشێکە لە مەقوڵەی خەچاکردن و "خە"پاراستنی و بەرگریکردن لەدەستاتی "خە"، کە لە کۆمەڵگاشدا هەیە. من ئەمە بە بەدەستهێنان نازانم. پەم وایە کە منداڵ دواجار کاتێک لە مەقوڵەی"خە" تێدەگات و تێدەگات کە "خۆی" و "ئەوانی دیکە". ئەم سنوورە دەکەشێت ئەوەی کە ئیستا ئەم سنوورە چەن

دەشوێنرێت و بەرگری لێدەکات، بابەتێکی دیکەیە. بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە کە تەنیا لەبەر ئەوەی بوونەوەرێک "خێی" هەبووە، گیانی هەبووە و ویستوێتی ئەم گیانە بپارێزێت و ویستوێتی پاسەوانی ئەم گیانە بکات ، ئەگەر بڵێین، دەبێت بگەینە ئەو ئەنجامەی مرۆڤ خێی لەخەیدا دیکتاتۆرە . بە بۆای من دەکرێت گیان هەبێت، "خێ" هەبێت و قەڵەمڕەوێکی پێناسەکراوی بێ "خێ" هەبێت، تەنانەت ئەمەش یەکێکە لە لایەنە گرنگەکانی سروشتی مرۆڤ، کە قەڵەمڕەوە سەرکێشەکانی ناسنامەی ئەمەن . ئەو بۆشایی ئەمە کە هی خەمانە و لەگەڵ کەسدا هاوبەشی ناکەین. ئەمە پێناسەی ئەمەیە لە زەر شوێن، بەڵام ئەوە نایسەلمێنێت کە مرۆڤەکان کە خەپاراستنیان هەیە و دەیانەوێت خەیان بپارێزن، دەیانەوێت ڕێگری لە هەرشکردنە سەر خەیان بکەن، بە ئەملاولا ئەبێت لە پێوەندیانەدا بژین کە لەسەر بنەمای ئەتەریتە دامەزرابێت، یان ناتوانن جگە لەمانە بن. بە بۆای من دەکرێت کەمێگەیەکی ئازاد هەبێت و دەکرێت پێوەندییەک هەبێت کە سەرەڕای ئەوەی مرۆڤەکان دەرک بە هەرشەکانی سەرخەیان دەکەن و دەرک بە نەبوونی دەخ و مەودایەک دەکەن بە خەیان ، ئەو میتەدەیە کە دەیگەڕێنەبەر بە فراوانکردنی مەودای کارکردن ژینگەکەیان و گەشەکردنی تواناکانی دەوروبەریان، شەوازەکە دوژمنایەتی دەڕوە نییە، بەڵکو شەوازێکی هاوسەنگە. پێم وایە دەکرێت بیر لەم بابەتە بکرێتەوە. منداڵێک کە چووبێتە باخچەی ساوایان، بە بۆای من منداڵێکی چوار پێنج ساڵان یان سێ چوار ساڵان، لە مێژە مەرکی کەمێگای لەسەرە. ئەگەر بمانەوێت بڵێین بەدەستهێنان بەو مانایەی کە بە نموونە لە تەمەنی شەش یان حەوت ساڵییەوە مرۆڤ بە ئاگادارییەوە شتەکان بەدەست دەهێنێت، باشە، پێناچێت زەر شت بەدەست بهێنرێت. بەڵام کاتێک منداڵ لە سکی دایکیدایە، زانیاری و سیگناڵێکی زەری پەیدەگات، کە پەی دەوترێت نیشانەکانی ئەم دونیایە و هەر کە لەدایک بوو ئەمە وەردەگرێت. لە ئەنجامدا ئەو منداڵە دوو ساڵەی ئەستا زەر پێشکەوتووتر و ئاڵەزترە لەوەی ئەمە بیری لێدەکەینەوە. تەختەیەکی پاک نییە کە هەرچی کردبێتی بگەڕێنێتەوە بە سروشت. بەڵای من تا ئەو ساتە کەمێگا توانیوێتی بەڵکی زەر لە لەژیک پیشانی منداڵە دوو ساڵانەکە بدات کە تێیدا حوکم دەکات، هەر لەو ساتەوەی شیری پێدەدەن یان لێی دەگرن.

شەهریار: بەڵێ. لە ڕاستیدا دەمەوێت مەسەلەی دەسەڵات لە شەوەی پرسیارێکی هاوبەشدا لە چاوی مارکس و هیگڵ و باکونین و نیچە بوروژێنم. پرسیارەکە بەم شەوەیە: پرسی دەسەڵات، چ لە چاوی هیگڵ و مارکسدا، یان لە چاوی باکونین و نیچەدا، پرسێکی سەرکێیە بە

گیشتن بە مرڤایەتی پاک، ئەوەندەی من لانیکەم بزانم… بەام بە واەت جیاوازی تیەری لە نەوانیاندا هەیە. بە گوەدانە جیاوازییە تیەریەکان، ئایا تەوانینەکی هاوبەش لە نەوان مارکس و باکونین و نیچە سەبارەت بەم بابەتە نییە؟کلکە پرسیار: چونکە هەر سەیان جەخت لەوە دەکەنەوە کە دەسەات بە واتای بەرجەستەکردنی خەونە بەدی نەهاتووەکانە. ئەستا لە چاوی مارکسدا من سەسیالیستم و لە چاوی نیچەشدا مرڤەکی شارستانیم. کاک حیکمەت ەات چییە؟

مەنسور حیکمەت: من ەگە بەخەم نادەم کەمەنت لەسەر باکونین و نیچە بدەم، چونکە من ئەو ئاستە لە زانیاری و تەگەیشتنم لە بەچوونەکانیان نییە و ئەگەر ەگە بدەیت دەتوانی قسەیان لەسەر بکەیت. سەبارەت بە مارکس و هیگە، بە بەچوونی من مەسەلەکە جیاوازە. جیاوازی سەرەکی نەوان مارکس و هیگە ئەوەیە کە ئەو مەقولانە و ئەو پەیوەندیانەی کە بە هیگە بەشەکن لە سیستەمەک لەناو کەمەیەکی ەهادا، بەشەکن لە کەیەکی ئەستای کەکراوە و هەبووە کە خەریکە لەناو خەیدا مانا دەکرەت، پرەسەیەکە بە مارکس لە دەرەوەی مرڤ، لە دەرەوەی عەقە و لە پرەسەی ماددی مەژوودا بەدی دەت. دەسەات بە هیگە دەتوانەت بنەمای چاکە بەت بەو مانایەی کە نوەنەرایەتی حیکمەتی پاک دەکات، نوەنەرایەتی عەقە دەکات و بتوانین بەین بە مانای کەی گشتی کە دەتوانەت بنەمای بەختەوەری یان ئەو دەخەک بەت کە مرڤ تەیدا دەژی مانا پەبدات. دەسەات لای مارکس دیاردەیەکە کە بە شەوەیەکی سروشتی و فیزیکی لە دەرەوەی مرڤدا چاودەری دەکرەت و لە کاتی پرەسەیەکی مەژووییدایە کە ەنگە بگەینە پەیوەندیی دەوەت یان نەبوونی دەوەت، کە تەیدا مرڤ بتوانەت بەختەوەری بەدەستبهەنەت، ئەو پرەسەیەکە کە ئەبەت لە جیهانی.ماددیدا تەپەنرەت. بەیە ەنگە پاوانخوازی لە سیستەمی هیگەدا مانایەکی ناوخەیی و فەلسەفی هەبەت و بە مارکس زەر بەخەرایی وەرگەدراوە بە مەقولەی دەوەت، بە مەقولەی شەوەی بەرهەمهەنان، سەرخانی سیاسی و خەباتی چینایەتی دەنەتە ئاراوە، هەر وەک ئەوەی سیستەمەکە پەچەوانە بکاتەوە. ئەوە (سیستەمی هیگە) هەموو شتەکی تەدایە و ئەمەش (سیستەمی مارکس) ئەوکاتە دەبەت ببەت، ووبدات، بەتەدی. بە ئەوەی بگاتە ئەو هەلومەرجە کەتاییەی کە مرڤەکان لە دەخەکی عەقانیدا تەیدا دەژین، کەمەگە دەبەت بە سەدان و هەزاران سا تەکەشان و ململانە بەسەر دەسەاتەکاندا تەپەت کە بە هیچ شەوەیەک گەرەنتی بەختەوەری مرڤ ناکەن و بە هیچ شەوەیەک هیچ حیکمەتەکی تایبەتیان نییە بە مرڤەکان.ئەوان نوەنەرایەتی ناکەن، پەویستە بچەتە ناو ململانەیەکەوە لەسەر

ئ‌ما‌ن‌. حکو‌م‌ت‌ خ‌ک‌ی‌کا‌ن، حکو‌م‌ت‌ فی‌دا‌ک‌ا‌ن د‌وخ‌ن، س‌رما‌ی‌ د‌ب‌ت ب‌ت و س‌رما‌ی‌ ب‌وخ‌ت. ل‌ ئ‌نجا‌مدا ب‌ ما‌رکس ب‌ ب‌وا‌ی من د‌س‌ا‌ت قورسا‌یی ف‌ل‌س‌فی نی‌ی‌، ب‌ تو‌ندی م‌قولا‌ت‌کی ک‌م‌ا‌ی‌تی‌ی‌. ئ‌گ‌ر ا‌ستگ‌ بین، مر‌ڤ و‌ک ما‌رکسیست‌ک ه‌ست ب‌ پا‌ب‌ندبوون نا‌کا‌ت ک‌ ز‌ر ما‌م‌ ل‌گ‌ سروشتی مر‌ڤدا بکا‌ت. چونک‌ سروشتی مر‌ڤ چی‌ی‌؟ چونک‌ ما‌رکسیست پ‌ش ه‌موو شت‌ک مر‌ڤ ب‌ ب‌ر‌ه‌م‌ی ه‌ل‌و‌م‌رجی د‌ر‌ک‌ی خ‌ی د‌زا‌ن‌ت و ت‌نا‌ن‌ت خ‌یشی ل‌و ه‌ل‌و‌م‌رجا‌ن‌دا چا‌لا‌ک‌، ب‌ا‌م ب‌ پل‌ی ی‌ک‌م مر‌ڤ و ئ‌و ا‌فتا‌ر‌ی ک‌ ل‌ مر‌ڤ‌و س‌رچا‌و د‌گر‌ت، ئ‌و شونا‌س‌ی ک‌ ه‌ی‌تی، ت‌نا‌ن‌ت ئ‌و خ‌ وشیا‌ری‌یش ک‌ ه‌ی‌تی پ‌ی‌و‌ست‌ ب‌و ق‌نا‌غ و کا‌ت‌ی ک‌ ت‌ی‌دا د‌ژی و پ‌ی‌و‌ن‌د‌ی‌ی‌کا‌ن ه‌ن ک‌ ل‌و ق‌نا‌غ‌دا بوونی‌ا‌ن ه‌ی‌. ل‌ ئ‌نجا‌مدا ب‌ ب‌وا‌ی من ما‌رکسیست نا‌ب‌ت بزما‌ر ل‌د‌ر‌ی سروشتی مر‌ڤ‌کا‌ن ، د‌وا‌ت ب‌ خودی ک‌م‌گا ، ب‌ما‌ن‌ی‌ک،س‌یر د‌کا‌ت ک‌ چ‌ن د‌کر‌ت مر‌ڤ ب‌ گ‌ی‌نی ک‌م‌گا بگ‌ت، مر‌ڤ چ‌ن د‌توا‌ن‌ت خ‌ی بگ‌ت ب‌ گ‌ی‌نی ک‌م‌گا‌ک‌ی‌ا‌ن و گ‌یشتن ب‌ شو‌ن‌ک. س‌با‌ر‌ت ب‌ نیچ‌، من ت‌گ‌یشتن‌کی گشتی و دوورم ه‌ی‌ و ‌گ‌ ب‌خ‌م نا‌د‌م ل‌دوا‌ن ل‌س‌ر ئ‌و ب‌د‌م ک‌ چ‌ند ل‌کچوون ه‌ی‌، ب‌ نموون‌ ل‌ ن‌وا‌ن هیگ‌ و نیچ‌ یا‌ن با‌کونین و ما‌رکسدا. ب‌ا‌م هیگ‌ و ما‌رکس، ب‌ ب‌چ‌وونی م‌ن، س‌ر‌ا‌ی ئ‌و‌ی ک‌ ی‌ک ‌گ و ‌یش‌ن، میت‌د‌ل‌ژیا‌یا‌ن ، ئ‌و ما‌نا‌ی‌ کرد‌ی‌ی‌ ک‌ ف‌ل‌س‌ف‌ ل‌ ه‌ر‌ی‌ک‌ی‌ا‌ن و‌ر‌ید‌گر‌ت، ب‌ ت‌وا‌وی س‌د و ه‌شتا پل‌ پ‌چ‌وا‌ن‌ی ی‌کترن. چونک‌ هیگ‌ ل‌ پا‌سا‌ودا‌نی د‌س‌ا‌تدا ه‌ د‌کا‌ت و ما‌رکس ب‌ کرد‌ی‌ی نک‌ی ل‌د‌کا‌ت و ل‌ جیها‌نی ما‌ددیدا ‌خن‌ی ل‌د‌گر‌ت.

ش‌ه‌ریا‌ر: ب‌. پرسیا‌ری دا‌ها‌تووشم ب‌م ش‌و‌ی‌. در‌ژ‌ی ئ‌م ک‌ش‌ی د‌س‌ا‌ت و ت‌وا‌نی‌نی ما‌رکس و هیگ‌ ب‌ ئ‌م پرس‌. ئ‌گ‌ر ما‌رکس ب‌ در‌ژ‌ پ‌د‌ر‌ی تی‌ر‌ی ف‌ل‌س‌فی هیگ‌ بزا‌نی‌ن، د‌بی‌نی‌ن ک‌ ل‌گ‌ م‌قول‌ی ئ‌بژ‌کتی‌فی‌کی‌ش‌* ک‌ ب‌ ب‌وا‌ی هیگ‌ ب‌ ما‌نا‌ی نا‌م‌بوونی ه‌ز‌ ب‌ر‌ه‌م‌ه‌ن‌ر‌کا‌ن ل‌ ب‌ر‌ه‌م‌کا‌نی خ‌ی‌ا‌ن، ب‌ م‌قول‌ی ل‌خ‌نا‌م‌بوونی ه‌ز‌ ب‌ر‌ه‌م‌ه‌ن‌ر‌کا‌ن ل‌و‌ی ک‌ خ‌ی‌ا‌ن ب‌ر‌ه‌م‌ی د‌ن‌ن و ه‌رو‌ها ل‌ ج‌ر‌ی خ‌ی‌ا‌ن‌و‌، یا‌ن ل‌ ل‌لا‌ی‌ن ما‌رکس‌و د‌گ‌ی‌ن ب‌ د‌ر‌ب‌ی‌ن ل‌ ها‌وچ‌شنا‌نی خ‌. و‌ ب‌ خس‌ت‌ن‌وو‌ی ئ‌م م‌قول‌ و فرا‌وا‌نبوونی و ب‌د‌ی‌ل‌ تی‌ر‌ی‌ی‌ک‌ی، ل‌ چا‌وی ما‌رکسدا، وا‌ت‌ د‌گا‌ت ب‌ س‌سیا‌لی‌زم. ما‌رکس ب‌ دا‌شتن و فرا‌وا‌نکردنی ئ‌م م‌قول‌ گ‌یشت‌ س‌سیا‌لی‌زم. پ‌ت وا‌ی‌ ه‌شتا م‌قول‌ی نا‌م‌بوونی ما‌رکس پا‌ن‌ر‌ک‌ ب‌ گ‌ا‌نکا‌ری‌ی‌ ب‌ن‌ت‌ی‌ی‌کا‌ن، وا‌ت‌ ش‌ش، یا‌ن ب‌پ‌ی ئ‌و م‌قول‌ ع‌ق‌ا‌نی‌کردنی پ‌ی‌و‌ن‌د‌ی‌ی‌ ک‌م‌ا‌ی‌تی‌ی‌کا‌ن ک‌ ل‌ تی‌ر‌ی هیگ‌و‌

وەرگیراوە، ئەم مەقولە بوار بە گواستنەوەیەکی ئاشتیانە بە مرۆڤایەتی بە گەیشتن بە خونکانی خۆش دەکات؟
مەنسور حیکمەت: پەم خۆشە زیاتر قسە بکەیت بە ئاوەی زیاتر لە مانای ئەم پرسیارە تێبگەم. بەڵام ئایا ئەمە بەو مانایەیە کە لە زگاری و بەختەوەری مرۆڤ جارەکە لە جیهادی گەورە، جیهادێک کە لە ڕوحی مرۆڤ تەدەپەڕێت؟ بەڵای من وونە کە مارکسیزم ئەمە قبوڵ ناکات.

کۆشکانی مرۆڤ، کێت و بەندکردنی دەست و قاچێتی، ڕەگی سەختی و نەهامەتیەکانی لە دەرەوەی هەر مرۆڤێکە. لەوانەیە لەناو کۆمەڵگایەکدا بێت کە لە هەموو مرۆڤکان پێکەوە پێکهاتووە، بەڵام لە دەرەوەی هەر کەسێکە. گواستنەوەی ئاشتیانە بە بەختەوەری و خۆشگوزەرانی لە کۆمەڵگایەکی تەواو عەقڵانیدا تەنیا دەتوانێت ملکەچی ئەو هەزانە بێت کە ئارەزووی ئەم بەختەوەرییەیان نییە، یان لانیکەم بە قووڵی سەرمایەگوزاریان لە پاراستنی دەخی ئەستادا کردووە، ئامادەبن بە ئارامی گەڕپانکە بەجێبهێڵن.ئەمە لە تیەری مارکسیستیدا، بە پێی تیەری مارکسیستی دەوڵەت، بە پێی تیەری مارکسیستی چەوسانەوە، بە پێی ئەو هەڵوەستەی کە مارکس بە سەرپێکهاتەی فیکری و سیاسی و یاسایی کۆمەڵگاوە دەیبەستەتەوە، سەرهەڵدانی ئاشتیانەی بەختەوەری کەتایی کۆمەڵگەی ئینسانی زەر بەدووری دەزانرێت. بە ئەوەهەر ئەوەندە بەسە سەیری جبەخانەی ئەتەمی و نائەتەمیی حکومەتە هەنووکەییەکان بکەن کە هووبەووەمان دەبنەوە لە شەوەی دامودەزگای ئیداری کە هەبژاردن ئەنجام دەدەن و بودجە دادەنێن و پەرلەمانیان هەیە و هتد. بەڵام دەزانن ئەگەر پێستی ئەم واقیعە لابەیت، دەچیتە ناو سوپاوە و کاتێک دەگەیتە پشتیەوە، مووشەکی کروز دەبینیت، بۆمبی ئەتەمی دەبینیت، ئەو فیشەکانەش دەبینیت کە ئەمڕۆ لە فەڵەستین دەتەقێنرێن . ئەو بۆمبانەی بەر خەڵکی عێراق کەوت و ئەو بۆمبانەی بەر خەڵکی یوگۆسلاڤیا کەوت. دەبینیت لەپشت ئەم هەموو حکومەتەوە، کە مرۆڤ دەتوانێت فەلسەفیانە باسی بکات، تووڕەیی ووت وبێ پەردە هەیە کە دەسەڵاتی کوشتنی مرۆڤکانی لە خێیدا هەیە و قەرخکاری کوشتنی هەیە، لە زەربەی شۆنکانیشدا کوشتن بە شێوەیکی یاسایی ڕەوایە. لە ئەنجامدا داهاتووی ئاشتیخوازانەی بەختەوەری مرۆڤ و پرسەی بەناو ئاشتیانە لە ڕوانگەی مارکسیستکەوە کە نایەوێت کاوێک لەسەر خەی دابنێت، زەر مەحاڵە. واقیعەکە ئەوەیە کە دەخی ئەستا ئارام نییە. وەک ئەوە نییە ئەمە لە دەخێکی ئارامدا بژین و ئەوانەی دەیانەوێت بیگۆڕن پەدەچێت مەقولەی خەرایی لە گۆڕانکاری و

توندوتیژی لە گەانکاری و توندوتیژی بەرز بکەنەوە. توەیی ئەستا لە سیستەمدایە. بە نموونە ئەوانەی دەیانەوەت بیگەن، وەک سەسیالیست و کەمەنیستەکان، ەووبەووی بەرەنگاری زەرەملەی نەزمی کەن دەبنەوە و هەر ئەم بەرەنگاریە توندوتیژ ئامەزە کەنە کە خەریکە خوەن دەژەنەتە ناو ەوتی گەانکاری و پرەسەی گەانکاری لە کەمەگادا، نەک پەویستی ئەوانەی کە گەانکاری دەکەن. بەدەنیایی خەپیشاندەران بەزەری ئەو کەسانەن کە سەرەتا تەزەکانیان دەدەن و بەچوونەکانیان دەخەنە ەوو. کەمتر کەسەک بەر لەوەی ەایبگەیەنەت کەچی دەوەت بهەنەت هەوە بدات خەک تەبگەن. دەستی بە چەک بردووە. ئەوە حکومەتە کە پەش ئەوەی کەس قسە بکات، چەک هەدەگرەت، یان دەرگای زیندانەکان دەکاتەوە، یان ەژنامەکان دادەخات و هتد… حکومەت بە مانای فراوانی وشەکە، بەو مانایەی ئەمە لە ئەوروپای ەژئاوا دەژین. لە ئەنجامدا بەم مانایە، بە بەوای من، خە نامەبوون و خەبات لە دژی خە نامەبوون، مەقولەی لەخە نامەبوون، تەرکیزی ەوونکردنەوەی داهاتووی کەمەگای مرەڤایەتی نییە بە مارکس. مارکس لە چەمکەکی تردا لە کەمەگەی سەرمایەداریدا لەنامەبوون بەکاردەهەنەت و پەموانییە ئەو باوەی بەوە هەبەت کە ئەم نامەبوونە بە ەگەی ناسیاسی چارەسەر بکرەت. ئەو نامەبوونەی کە مارکس باسی دەکات ئەوەیە کە بەرهەمی داهەنەری مرەڤ دەچەتە دەرەوەی مرەڤ، و خەی وەک دیاردەیەکی بەناو نامە بە مرەڤ نیشان دەدات. من و تە شتەک دەکەین، شتەک دروست دەکەین، دواتر تەدەگەین کە بوونەوەری دەرەوەی ئەمە حوکممان دەکات. لەسەر شانی دەسەاتەکی نادیار و نەناسراو بنیات نراوە کە حوکمەانی بەسەرماندا دەکات و بە زنجیرەوە دەمانهەتەوە. ئەم نامەبوونە لە خود و ئەم دابەانە، مەقولەیەکی دەروونی، فیکری، کولتووری، ئەخلاقی، یان هونەری نییە. بە پلەی یەکەم مەقولەیەکی سیاسی-ئابووریە و بە مارکس گەینی ئابووری سیاسی، گەینی دەخی بابەتیی، پەویستی بە بزووتنەوەیەکی سیاسی-ئابووری بابەتیانە هەیە. سەرەتا دەگەتەوە بە مەقولەی خەباتی چینایەتی. بەم مانایە، بە بەوای من، ئەوانەی کە بە نمونە، بەدوای ەگی سەختییەکانی ئینساندا دەگەن، ئەو سەختییانەی کە هەموومان لە ژیانماندا هەمانە، ئەو کەموکوەیانەی کە جیهانی ئەستا هەیەتی، ناتەواوییەکانی، ئەو ئازارانەی کە تەیدایە لەو فەرمانەی کە عەقەمان هەیەتی، نابینین کە ئەم عەقە بەرهەمی قەناغ و کاتەکی دیاریکراوی هەیە و تا ئەو ماوەیە و کاتە وەک خەی بمەنەتەوە، ئەم عەقەی مرەڤە بەرهەم دەتەوە. هەم مندانی باخچەی ساوایان و هەم سەربازانی بەرەکانی شەیش ەنگدانەوەی ئەمەیە.

شەهریار: بەڵام ئەگەر ئەو ئامانجگەرایییەی کە بە جۆرێک لە جۆرەکان لە ڕوانگەی هیگەدایە، واتە کۆمەڵگای مرۆڤایەتی هەمیشە لە جووڵە و پێشکەوتندایە لە هۆشیارییەوە بە ئازادی و ئەو شێوازەی کە لە ڕوانگەی مارکسەوە هەیە، واتە ئامانجی کۆمەڵگای مرۆڤایەتی بگەیشتن بە ئازادییەک دەزانێت، واتە لە کۆتاییدا هەردووکیان پشت بە ئازادی دەبەستن. ئازادی مرۆڤ! ئێستا لە چاوی مارکسدا باس لە ڕزگاربوونە لە نامۆبوون لە خود و بڕەو خود یان لە خۆیدا، دەستەاگەیشتن بە خود، بە خۆی و لە چاوی هیگەیشدا جۆرێکە لە نەهێشتنی سەز - پێی دووترێت بابەتیکردن یان ئەوەی پێی دووترێت ئەوەی کە لە خۆی جیاکراوەتەوە. لە کۆتاییدا، باوەڕم وایە، هەردووکیان دەگەنە یەک ئامانج، بەڵام ڕێگاکانی گەیشتن بەو ئامانجە جیاوازن. ئێستا پرسیارەکە ئەوەیە، ئەگەر بە ناو پرسیی کۆمەڵگا بە جۆرێک بێت کە بە گواستنەوەیەکی ئاشتیانە و بە ناو دەستەاگەیشتن بە ئازادی بە شێوەیەکی خەوشیارانە لە قەناغە جیاوازەکاندا، لە کاتە جیاوازەکاندا بگەینە ئەم ئەنجامە؟ ئایا هێشتا باوەڕت وایە کە تیۆری شەڕش لە تیۆری مارکسیزمدا لەسەر هەمان بنەما دامەزراوە کە لە چاوی مارکسدا بوو؟

مەنسور حیکمەت: با بگەڕێنەوە بە هەندێک لە گریمانەکانت. یەکێکیان ئەوەیە کە هیگەل و مارکس بە کردەوە ئاماژە بە یەک شت دەکەن و یەک دیاردە ئامانجی ئەوانە. من وا بیرناکەمەوە. بەڵای من ١٨٠ پلە پێچەوانەن. مەن وەک خەم پەمەوایە هیگەل لە ڕووی میتۆدۆلۆژییەوە چەندین دەستکەوتی فەلسەفی هەبووە، بەتایبەت باسکردنی دیالێکتیک و پێوەندیی بوون و پێکهاتن، کە بەگومان هەرگیز لە ئەوروپای ڕۆژئاوادا نەبووە مەد و کۆمەڵگای ڕۆژئاوا لە ئاستی کانتدا مایەوە. بەڵام بەڵای من هیگەل ئەبستراکتێک پێشنیار دەکات بەبێ ئەوەی پێویستی بەراوردکردنی ئەم ئەبستراکت لەگەڵ جیهانی ماددیدا ببینێت. لای هیگەل هەموو دژایەتییەکان لە پرسیەکدا کۆتایی دێت کە سەربەخۆیە لە کات و شوێن و سەربەخۆیە لە گۆشت و پێست لە سنووری خودی عەقڵدا. بە هیگەل هەکارگەرایی پرسیەکی لەژیکییە. حیکمەت ئەوەیە کە پێی دووترێت گونجانی فیکری و دەروونی. بە مارکس ئەمانە لە دەرەوەن. بە مارکس دەبێت ئەمانە سەرهەڵبدەن. بە نموونە دەتوانیت دوو جۆر هەکار بەراورد بکەیت. کاتێک دوو لای سێگۆشەی ڕاستت هەیە، لای سێیەم دەست بەجێ لەوێیە. ئەمە ئەو جۆرە پێوەندییەیە کە وا دەکات لایەنی سێیەم بە مەرجێک دوو لایەنەکەی تێرت هەبێت و بەیار نییە ئەم لایەنە دواتر سەرهەڵبدات. تا ئەو کاتەی دوو لای سێگۆشەی ڕاستت هەبێت، بە نموونە کێش و هەوا لەبەردەمتدایە. ئەمە جۆرێکە لە بوونە دەرئەنجام بە

مارکس ئەم دەرئەنجامە دەبێت لە جیهانی ماددیدا لە شێوەی پرسەی ماددیدا ڕووبدات. بە نموونە ئەگەر ژمارەیەکی کەم لە خەڵک ژمارەیەکی زۆر لە خەڵک دەچەوسێننەوە بە مارکس ئەم هەنگاوە لۆژیکییە، ئەو ئاماژەیە بە حیکمەت کە ئەم چەوساندنەوەیە بە هاوکاری و بزووتنەوەی ئەو کەسانە نامێنێت کە لە ژێرچەوساندنەوەدان. ململانێی چینایەتی لای مارکس ئامرازێکە بە چارەسەرکردنی ململانێیەکی ڕاستەقینە لە دەرەوەی عەقڵ و دەرەوەی بازنەی بیرکردنەوە. لە ئەنجامدا ئەوەی بە گشتی لەناو سیستەمێکی ئیستدلالدایە بە هیگڵ، لە کۆمەڵگا و لە جیهانی ماددیدا بە مارکس دەچێتە دەرەوە. ئەوەی بە هیگڵ بە کات و زەمەنە ئەستایە. بە مارکس ئەو دەرئەنجامەی کە لە ئستادا لە هەندێک حوکمەوە وەرگیراوە، پەویستە بە شێوەیەکی واقیعبینانە بە ماوەی سەد ساڵ لەسەر بنەمای پراکتیکی وەربگیرێت. ئەوەندەی من تێبگەم، هیگڵ مەقولەیەکی پراکتیکی نییە. هیگڵ لۆژیکی هەیە بەڵام پراکتیکی نییە. تەواوی بیرکردنەوەی مارکس لەسەر پراکتیک و گۆڕینی پراکتیک دامەزراوە، پراکتیک کە دژایەتییەکان کەدەکاتەوە و تێزێکی نوێ پێشنیار دەکات. بەیە تێز و دژە تێز و سەنتەزی هیگڵ پرسەی عەقڵانی و لۆژیکی بیرکردنەوەن کە لە جیهانی گشتیی عەقڵ و بیرکردنەوەدا ڕووددەن و بە مارکسیش ئەم کەکردنەوە دەبێت لە واقیعدا ڕووبدات و لە جیهانی ماددیشدا ڕێنگڵ سەد ساڵ بخایەنێت. لە ئەنجامدا ئەگەر شتێک بیەوێت مارکس جیا بکاتەوە، پەگڵی بنەڕەتی پراکتیک، پراکتیکی مرۆڤکان، مەبەستم پراکتیکی حزبی مرۆڤ نییە، ئەو پراکتیکی گشتی کۆمەڵایەتی مرۆڤکانە، کارلێکی نەوکانی مرۆڤ لەگڵ یەکتر، کە کۆمەڵگا بەرەو عەقڵانی بوون، بەرەو ئەو ئەنجامە ژیرانە دەبات کە کۆمەڵگا دەتوانێت هەیبە، و ئەو نەبوونی ململانێیە، کۆمەڵگایەک کە لەگڵ خێدا گێشتبێتە ئاشتی و مرۆڤ ملکەچی نەماوە، لە ژێر دەسەڵاتدا نییە و مرۆڤ ئازادە لە ئەو دا. لای هیگڵ ئازادی تەگێیشتن پەویستییە. بە مارکس تەگێیشتن لە پەویستی ئازادی دروست ناکات، بەڵکو ئەو پرسەیە کە ئەم پەویستییە بە واقیع دەکات کە دواجار کەسێک ئازاد دەکات و ئازادی بە مرۆڤایەتی دەهەنێت. هەرچەنێک بێت، هیگڵ سیستەمێکی عەقڵی و فیکری ئایدیالیستی پێشنیار دەکات، مارکسیش بزووتنەوەیەکی ماددی دەرکی و پراکتیکی پێشنیار دەکات. لە ئەنجامی ئەو گریمانەیەی کە ئەگەر مرۆڤایەتی بتوانێت بە شێوەیەکی ئاشتیانە ئامانجکانی بگات، ئایا مارکسیستکان هەشتا باوەڕیان بە شکڵش هەیە، گریمانەکە لە هەوادایە! واتە چی ئەگەر مرۆڤایەتی بتوانێت لە سیستەمێکی ئاشتیانەدا بگاتە ئامانجکانی؟ وە دواتر چۆن دەتوانرێت دەخێکی توندوتیژ بە شێوەیەکی ئاشتیانە بگەدرێت؟

چونکە گریمانە گشتییەکە ئەوەیە کە ئێستا جیهان ئارامە و شتێکی باش نییە لەو بارەوە. گریمانەیەک کەلە پشت باسکەت و شەوازی وتت. وا دیارە ئێستا جیهان شوێنکی ئارامە و هێندێک کەس ئازی نین و دڵیانەوەت بێگومان. هێندێک کەس پێیان دڵگران وەرن بە لای خودا و بە ئارامی بێگومان. مارکسیستەکان لەو ئاستییەوە دەست پێدەکەن کە جیهانی ماددی ملکەچی نادادپەروەری و هێز و تووندوتیژی و دڕندەیی و بە گوێنی ئەمە و دروستکردنی جیهانێک کە شتێکی لەو جۆرەی تێدا نەبێت، پێویستە پراکتیکێکی سیاسی فراوان ئەنجام بدرێت و ڕووبەڕووی ئەو تووندوتیژییانە ببنەوە. وەک وتم تووندوتیژی یان شەش سیناریۆیەک نییە کە بە کۆمەڵگا نووسیبێتمان. سیناریۆیەکە کە کۆمەڵگا بە ئەمە نووسیویەتی. دەبێت بەشداری تێدا بکەین و ئەمەش جیاوازی سەرکییە. بۆ ئەی من ئەمە دیاری ناکەین کۆمەڵگا چۆن بژێو قەناغەکانی داهاتوو دەڕوات کە بەختەوەری مرۆڤ تیایە، ئەوە کۆمەڵگایە کە پەیمان دەبێت بە بە ئەوەی حکومەت بوخەنیت، بە بە کشانەوەی سوپایەک، بە بە ئەوەی فەرمانە کۆنیسەیەک بیهێنیتە خوارەوە، بە بە تەکدانی خورافاتەکان … لە ڕاستیدا ناگەیتە ئەو داهاتوو.

شەهریار: پێتوایە شەش بە واتای دروستکردنی بەها و دروستکردنی بەهای نوێ؟
مەنسور حیکمەت: ئایا شەش بەهای نوێ دروست دەکات؟

شەهریار: بۆچی بە مانای دروستکردنی بەهای نوێ دێت؟ بە واتای بەها کۆنەکان، بەها ئاینییەکان…

مەنسوور حیکمەت: دەبێ وابێت. واتە پەروەردەکردن و دەزگاوەی پەیوەندی بەها نوێیەکان.

شەهریار: ئەم پرسیارە دەوروژێنم بە ئەوەی بەدواداچوونەکەی بەم شەوەیە پشکشتان بکەم، کە مەقوڵەی نکۆیکردنە لە بەهاکان و جگرتنەوەی بەها نوێیەکانە، چ بە بەوای مارکس و چ بە بەوای نیچە، پەموایە کلیلی تگەیشتنە لە مەقوڵەی گۆڕانکارییە بنەڕەتییەکان لە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیدا. مارکس بە پشنیارکردنی ئەتەرناتیڤی سۆسیالیزم دگاتە جۆرێک لە ئیرادەکردن یان دیاریکردن. واتە لەگەڵ پێناسەی سۆسیالیزمدا دێتە سەر نکۆیکردنی کۆمەڵگەی سەرمایەداری. ئینکاری شتێک لە فەلسەفەی سپینۆزا و هیگڵ و مارکسدا بە واتای سڵماندنی شتێکی تر کاتێک دیاری دکرێت. بەڵام جگرتنەوەی بەها نوێیەکان لە چاوی مارکسدا بە مانای نکۆیکردنی بەها بەرژوازییەکان نییە. وەک بە نموونە لە ئینکاری نیچەدا، شاهیدی

لەدوانی ەوونی نکەیکردنی هەموو بەها ئەخلاقی و ئایینییەکان و پەیوەندییەکانی پەشووین. بە بەوای مارکس ئەم نکەییە ئەوەندە بە ەوونی دەرنابەدرەت. پرسیارەکە ئەوەیە: ئایا مارکس وەک هیگە پەی وایە ئەوەی "عەقەانییە پەویستە و ئەوەی پەویستە عەقەانییە"؟ ئەگەر نا، بەچی وەک نیچە هەموو بەهاکانی پەشووی کەمەگەی بەرژوازی نکەی لەناکات؟ ئایا ئەوە نییە کە بەهاکان دەربەینی تیەری ئەرکە کەمەایەتییەکانن؟

مەنسوور حیکمەت: ئەوەی کە"شتەکی عەقەانی پەویستە و شتەکی پەویستیش عەقەانییە" بە بەوای من لە مارکسدا بەتەواوەتی بنەمایە و وەک وتم بە تەپەین وسەلماندنی پەویستی پشتەاست کردنەوەی شتەکی عەقەانی ەوەندەک لەجیهانی ماددیدا تەدپەت کە بە هیگە ئەم پرسەیە ئەتەماتیک.و دەستبەجە و ئەنجامەکی فەلسەفییە. بە مارکس ئەمە پرسەیەکی کەمەایەتییە. ببورن، دەنگی من دەبیستن؟

شەهریار: بە بە.

مەنسور حیکمەت: بە مارکس ئەمە دەرەنجامەکی کەمەایەتی-سیاسییە. ئەوەی عەقەانییە دەبەت سەرهەبدات، بەام هەر کە دەبەت ئەمە بخرەتەوو و ئەم پەویستییە بە شەوەی جیاواز خەی لە عەقەی مرەڤ و ژیانی مرەڤدا نیشان دەدات، پرسەکانی بەدیهەنانی ئەم پەویستییە دەست پەدەکات و ئەو پرسانەش پەیان دەوترەت لەژیکی فەلسەفی و فیکری و فیزیکی تەنیا نین ەوتەکان ماددین و ئەم پەویستییە تا ئەو کاتەی ئەم ەوتانە بەردەوامن و زەرجاریش لەباردەچن، زەرجار شکست دەهەنن، زەرجار بەدیهەنانی ئەم پەویستییە دوادەکەوەت. بە نموونە ، دە مەکی زەرە کە عە قەانییە کە مرەڤ ئاوە دان بەت و مافی ژیانی هە بەت و تە ندروستی بە نموونە تە ندروستی و نیشتە جەبوون مافی هە موو مرەڤەکە . لەوانەیە دوو سەد سا لەمەوبەر ئەمەیان لەت قبوە نەکردبا، لە ەوانگەی ئایدیەلەژییەوە قبوەیان نەدەکرد. ئەستا زەر زەحمەتە تەنانەت بەرژوازیش بەرەنگاری ببەتەوە کە تەندروستی مافی هەموو کەسەکە یان نا! هەمووان دەەن بە! ئەمەش بووەتە پەویستییەک، هەمووان دەزانن کە پەشمەرجی بوونی هەموو مرەڤەک ئەوەیە کە بتوانەت بە تەندروست بژی، بەام ئەو پرسەیەی کە مرەڤەکان لە کەتاییدا تەیدا دەژین و تەندروستی خەیان بکەنە مافی خەیان، پرسەیەکی لەژیکی و زانستی نییە. پرسەیەک نییە کە پەویستە لە جیهانی بیرکردنەوەدا پەیەو بکرەت، بەکو پرسەیەکە کە پەویستە لە جیهانی ماددیدا پەیەو بکرەت. واتە ئەو ئاستەنگە کەمەایەتی و سیاسی و کولتووری و ئەخلاقی و کەسپانەی تر

کە ڕەگەزن لە وەدیهاتنی ئەم پێویستییەهەر ئەستا سەلەنراوەن و ڕەگەزن لەوەی ئەو شتە عەقڵانییەی باسی دەکەین بشسەلەنرێت و لەپێش چاوان بێت و جێبەجێش بکرێت. ئەوە خەباتی دژ بەو ئاستەنگانەیە کە پرسەی نەکردنی ئەو کارە ڕووبەڕووی دەکاتەوە. بە مارکس پرسەی تێز و دژە تێز و سەنتێز پرسەیکی ماددی کەمەڵایەتییە کە مرۆڤ تێیدا خەی دەرئەبڕێت. پراکتیکی مرۆڤ لە پرسەی کەکردنەوەی دژایەتییەکانی پێشوو و دروستکردنی تێز و دژە تێزێکی نوێدا. مرۆڤ بە خەرایی خەی لەگەڵ فیکری خەی وەک دیاردەیەکی کەمەڵایەتی و تاکەکەسی بەشداری دەکات و ئەم پرسەیە بەرو پێشەوە دەبات و ئەم کەکردنەوە دەبێت لە جیهانی ماددیدا ڕووبدات. ئەمە بە هیگە وا نییە.

لەئەنجامی ئەو قسانەی تە سەبارەت بە ئادەی نکۆیکردنی بیروباوەڕ و بیری ئابردوو و پێوەرەکانی ئابردوو، ئەمە بەو مانایەیە کە نزیکبوونەوەی مارکس بە هەموو قەناغێک و هەر قەناغێکی ژیانی مرۆڤ، ڕوانگەیەکی هەشیارتر لەوەی کە بە تەواوی نکۆیی لە هەڵوەستەکەیان بکات. ئەگەر دیاردەیەکی دونیە خەی دەرئەنجامی داهەنان بووبێت و کەکردنەوەی دژایەتییەکانی پێشوو بووبێت، بەیە هەمان پلەی ڕەوایەتی و دەسەڵاتی هەیە. بە نموونە ئەو شێشە فیکرییەی کە بەرژوازی دەیکات، ئەو شێشە ڕەحیەی کە بەرژوازی لە جیهانی دواکەوتووی فیەداییدا دەیکات، جێگا و بەهای تایبەتی خەی هەیە بە مارکسیستەکان. تەپەڕین لەوە بە مانای نکۆیکردن لە پگەی مێژوویی و فەلسەفی خەی لە بیرکردنەوەکانی تا ئەستایان نییە. بەم مانایە مارکس باوەڕی بە شێش هەیە لە فیکر و بیروباوەڕکاندا، بەڵام ئەم شێشە تەنها پرسەیکی لەناوبردنی دەخی ئەستا نییە، چونکە تەپەڕین لەوان و بینینی ئەو ئەخلاق و بیروباوەڕ و سەرخانە فیکری و پێوەر و بەهایانە تێزێکی نوێن کە ئەستا دژە تێزی خەیان هەیە.و پێویستە کەکردنەوەکەیان پێکبهێنرێت. بە ئەم شانازییە، مارکس باس لە پرسەیکی ماددی دەکات، پگەی ماددی دیاردەکان و هەسوکەوتەکانی دەبینێت و مامەڵەکردن لەگەڵ ئەو پێوەرانەی کە بە درۆژایی مێژوو دروست بوون، ئارەزوومەندانە نییە.

شەهریار: کاک مەنسوور حیکمەت، چەند ساڵێک لەمەوبەر بابەتێکی ئەوەم خوێندەوە سەبارەت بە سایادی شێشی ئەران بە ناوی شێشی نادەڵەکان…

مەنسور حیکمەت: مێژووی نادەڵەکان!

شەهریار: بەڵێ مێژووی نادەڵەکان، زۆر سوپاس! ئەو نووسینەم

بینی، ئەگەر ڕاستگۆ بم، یەکێک لە جوانترین وتارەکانی چەند ساڵی ڕابردوو، بۆ هەموو کورتییەکەی و ئەو هەموو ڕاشکاوییەی، یەکێک لە جوانترین ئەو بابەتانەیە کە لە چەند ساڵی ڕابردوودا لە هەوتی چاپەکانی ئەراندا نووسراوە.

مەنسور حیکمەت: زۆر سوپاس.

شەهریار: من ئەم بۆچونەم وەک موجامەلە دەرنابەم و بەگومان کەسێک نیم کە ببەخشم و وەریبگرم (هەردووکیان پێدەکەنن)، لەم دیدگایەوە کاتێک سەیری دەکەم دەیبینم و لە دڵی خەمدا دەژیم ئەگەر مەنسوور حیکمەت بیەوێت مژووی هاوچەرخی ئێران بنووسێتەوە ، ئایا ئەم مژووەلە چ ڕوانگەیەکەوە دەنووسێتەوە؟ بە گوتەدانە ئەوەی کە مەنسوور حیکمەت مارکسیستە، ئایا لە ڕاستیدا ڕوانگەیەکی تەواو دیترمینیستی(جەبرگەرایی)وە یان بەناو یەکلایەنەی دەبێت بە کەشکانی مژووی ئێران یان چاوکانی دەکاتەوە و لەوە زیاتر سەیری تەواوی پرسەی هەوتە کەمەایەتییەکان و لە هەموو ڕوانگەکانەوە لە بابەتەکە ڕوانێت؟

مەنسور حیکمەت: سەرەتا سوپاس بۆ بۆچوونی باشتان لەسەر ئەو بابەتە. من بە شێخسی دیتەرمینیست نیم و پێم وایە کە دیتەرمینیزم ناماژەیە بۆ مارکسیزم و بەدنیایییەوە ئەگەر نووسینەکانی منتان بینیبێت، بە گشتی باسی ئەو ڕاستییە دەکەم کە پراکتیکی هەندێک کەس یەکلاکەرەوەیە لە گەیشتن بەو ئەنجامانەی کە لە کەمەگادا دابین کراوە دەوری چارەنوس سازە، و هیچ شتێک لە پێشەوە دانەنراوە، حەتمی نییە، بەڵکو نییە، و لە ئاکامدا پێویستە بەوەی کە ئینسانەکانی نەوەیەک، چینێک، کەمەگایەک چی دەکەن. پێویستە بە کار و پراکتیکەکیانەوە و لە ئەنجامدا ئەو بەرهەمە کەمەایەتییەی کە لەدایک دەبێت و ئەو دەخێی کە دەردەکەوێت. سەبارەت بە مژووش، بە ناو مژووی شەشی ئێران یان مژووی هاوچەرخ، ئەگەر بمەوێت شتێک بنووسم کە لەم ساڵانەدا تێبینیم کردبێت، کە لانیکەم لە نزیکەوە مامەمان لەگەڵ ئەو پرسانەدا کردووە و هەتد، ئەوە ئەوەیە کە لە کەمەگا، هەروەک چۆن لەژێر ڕووی هەمنی دەریادا، بەناو هەوتی ئاو هەیە کە بەملا و ئەولادا دەڕوات، بەڵام من و تە نایبینین لە دەرەوە ، کەمەگاش بەهەمان شێوە لەژێر کاریگەری جوانەوەی بزووتنەوەکاندایە،ئەو بزووتنەوانەی کە بەردەوام چالاکن تێیدا ئەم بزووتنەوە کاردەکەن و هەن مژووش بەرهەمی ئەم بزووتنەوانە و خەباتی چینایەتی لە ئاستێکی قووڵتردا و لە پشتی ئەم بزووتنەوانەوە ئەم بزووتنەوەیانە شکڵ پێک دەهێنن بەڵام ئەم

بزووتنوانە بوونیان هەیە. ئەگەر بتەوەت سەیری مەژووی ئەران بکەیت، ناتوانی بەی تەنها مەژووی ململانەی نەوان پرەلیتاریا و بەرژوازییە. چونکە خەباتی پرەلیتاریا و بەرژوازی، کرەکار و سەرمایەدار ، ئیمپریالیزم و هتد، دواجار ئەمانە لەسەر بنەمای بزووتنەوە کەمەایەتییەکان کە دەتوانن لە وەاتدا دەرکەون و ەەیان هەبەت، پەکبهەنرەن. بە بەوای من مەژووی ئەران لەم سەد ساەەدا لە شەشی دەستوورییەوە تا ئەستا گەەپانی ناەزایەتییەکی دیاریکراوی حیزب و بزووتنەوەی ەەشنبیران بوو، نوخبەی خوەندەواری ئەو کەمەگایە بە دروستکردنی ئەرانەکی ەەژئاوایی، ئەرانەکی بەرژوازی سەرمایەداری لە جەری فەرەنسا و بەلجیکا و ئینگلتەرا و بەرگریەک کە بە جەرەک حکومەتە خەسەپەنەکان لە دژی کردیان یان ەەژئاوا لە دژی کردوویەتی. بزووتنەوە ئەپەزسیەنەکانی ئەران لە بنەەەتدا بزووتنەوەی دەستەبژەرەکانی ئەران بوون بە دروستکردنی جەرەک لە سەرمایەداریی ئەرانی. تەنانەت شەشی ساەی ١٣٥٧یش، هەرچەندە کرەکاران بە شەوەیەکی بەرفراوان بەشدارییان تەدا کرد، بەام چارەنووسی کەمەگاکەمان و هەموو ژیانی ئەمە دواجار ئەو بنەماە سیاسییە گەورەیە کە سەرەکیان مەشروعەیە و سەرەکی دیکەیان دەستوورییە، سەرەکیان موسەدق و ئەو سەرەکەی تری خومەینی و تەنانەت ەەزا شا. لەخەدگرەت. ئەو تەیفە بزووتنەوەکەی دیاری کرد کە بەرهەمی شەشی دەستوورییە. وە ئەمەی کەمەنیست و ئەمەی سەسیالیست و چینی کرەکار بە شەوەیەکی بەرفراوانتر سەیری ئەو ەووداوانەمان دەکرد کە لە ئەران ەوویاندا. پەم وایە ئەستا دەتوانرەت بگەەدرەت. بەگومان ئەمە باسی مەژوو دەکەین و بە ئەستا بە تەنیا جەی دەهەین. بەام بەای من تا ئەم ساتەوەختە ئەمە لەگەە جوانەوەکانی بزووتنەوەیەکی کەمەایەتی گەورە بە هەە ناوخەییەکانیەوە ەووبەوو بووین، کە ئەرانەکی سەرمایەداری گەورە و بەهەزی دەوەت.

شەهریار: ئایا بەاستی باوەت وایە کە مەژوونووسی تا ئەستا بەم پەناسەیە نووسراوە، کە دەبە لەوە تەبگەین کە مەژوونووسی تا ئەستا لە بەناو ەوتە کەمەایەتییەکانەوە یان لەناو کەمەگای ئەرانەوە مەژوونووسییەکی واقیعی نییە، بەکو لە ەوانگەیەوە لە بزووتنەوە و نوخبە فیکرییەکانی کەمەگەدا هەیە؟
مەنسور حیکمەت: بە دەنیاییەوە ەاستە. بەای من ئەم باسی مەژوونوسییە لە شوەنی خەیدا ئاەزتر! بەچی هەر چەن بەت مەژوو لە دەمی گەەرەوەکانیەوە دەبیستین و لە کەتاییدا، کام گەانەوە لە تەوانینەکانی زەرترین مەرکی خەیان لەسەر ئەمە بەجەدهەن، ئەوە

دیاری دەکات کە چۆن ئەو مژووە دەبینیت. ئەمە خۆمان ئێستا باسی ئەو ڕووداوە دەکەین کە هەمان سەردەمی من و تۆیە، شۆڕشی ١٣٥٧، ئۆگۆر بمانوەت بنووسین، هەموو ئەو نووسینەی کە لە هەمان کاتدا لۆگۆی ئەم ڕووداوەدا دژیاین، پەموایە بەقەدەر ژمارەی خەمان چیرۆکی جیاواز لەسەر ئەمە دیاردەیە دەدینە دەرەوە ، بە جۆرێک کە نووکانمان سەریان لە دشوەت، ئەم ڕووداوە چی بوو کە لە ساڵی ١٣٥٧ ڕوویدا؟ لەوانە تەدەپەڕین کە ئێستا لۆگۆی ئەو میتۆدەلۆژیایانەدا کە لە ئۆکادیمیاکاندا باڵادەستە و بە تایبەتی نێک لەئێستا بەکو چەند ساڵێک لەموبار، سەرهەڵدانی جددی قوتابخانەی پێست مۆدێرنیزم، کە نکۆڵی لەوە دەکات کە ئایا مژوو بابەتییەتی هەیە یان نا، ڕوونێک دەتوانرێت تێیدا دەستنیشان بکرێت،ئایا ئاراستەیەکی هەیە و ئایا بەهیچ شێوەیەک دەکرێت چیرۆکێکی هەبێت کە هەمووماان سوێندی بەسەری بخۆین، جۆگەی پرسیار بوو بۆیان، واتە ئایا بەڕاستی شۆڕشی پیشەسازی شۆڕشێکی پیشەسازی بوو؟ ئایا بەڕاستی جەنگی جیهانی یەکەم جیهانی بوو؟ ئایا ڕاستیەکان وەک ئەوەی وێنا کراوە یان بە شێوەیەکی تر؟ ئایا شتێک هەبوو بە ناوی شۆڕشی بەرژوازی یان نا؟ ئێستا هەموو ئەمانە لە ئۆکادیمیاکاندا لەنێو مژوونووسەکاندا باس دەکرێن چونکە میتۆدەلۆژیای مژوونووسی لۆگۆی سەرهەڵدانی پێست مۆدێرنیزمدا دوچاری لێکترازان و سەرلێشیواوی بوو. بۆگومان ئێستا ڕەنگە وەک ئەو ئاماژەیەی دوو سێ ساڵ لەموبارێ نەبێت. بەڵام بە دڵنیاییەوە ئەو مژووەی کە ئەمە وەک مژووی هاوچەرخی ئێران وەرمان گرتووە، ئەو مژووەیە کە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە زیندووکانی لەو قۆناغەوە بە ئەو قۆناغەی گوزارشت لێکردووە و ناتوانێت مژووی ژنان بێت. هیچ مژوویەک نییە کە لە گۆڕانووکێدا ژنان ڕەچاو تێدا بینیبێت. ئەوە لە شۆڕشی دەستووریەوە وەرن تا ئێرە، هەرکەسێک ئەم ڕووداوانەی بینیبێت: هاتنە ناوەوەی هاوپەیمانان، ڕێزاشا، هاتنی محەمەد ڕەزا شا، ٢٨ی موردا، چاکسازیی زەوی، شۆڕشی ١٣٥٧، بزانە ئەمە چ بەشێک لەم مژووەدا بەڕاستی دیدگای ژنان لەو کەمگایەدا تەمارکردوە و یان چەندە لەسەر ئەم کەمگایە دەزانین کە دەڕەن وا بووە و چی ڕوویداوە هەندێک جار بەم شێوەیە؟ دوکتور موسەدق بە پاڕەوانی نەتەوەیی ناودەبرێت و دەوترێت هەمای لیبرالیزمە لەو وڵاتەدا. تا ئێستاش بچوکترین شت لەبارەی پێگەی ژنان لە ساڵانی حوکمڕانی دوکتۆر موسەدیقدا نازانین. کەماری ئیسلامی بیست و چەند ساڵە دەسەڵاتدارە و کەسێکی وەک ئەم شارەزایانە لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا دەتوانێ بڵێت کەماری ئیسلامی ئەم یان ئەو پێشکەوتنەی بەدەستهێناوە، بەڵام هیچ کام لە

میدیا فەرمییەکان باس لە چارەنووسی تەواوی نەوەیەک ناکەن لە ژنان لە یەکەیەکی سەربازیدا. لە ئەنجامدا ئەم هەوەستە لەم مژووەدا غیابی هەیە. لە هیچ شوێنەک تەمار نەکراوە و باسی ناکەن. لە خودی ئەوروپاشدا هەمان شتە. دەیان ئەمسا دیموکراسی هاتە ناوەوە و دواتر بە مرۆڤ دەیان مافی دەنگدانی ژنان تەنها بە ئەم بیست ساڵە یان پەنجا ساڵە...

شەهریار: بەڵێ، لە ڕاستیدا ویستم لە پەیوەندی لەگەڵ ئەم بابەتەدا ئاماژە بەوە بکەم کە ئەوە هەموو مژووی کەمایەتی ئەوروپاتان جگە لە مژووی تایبەتی ژمارەیەک مژوونووسی تایبەت نووسیویانە. بە نموونە ئاگەر سەیری مژووی گشتی ئەوروپا بکەن، پەموانییە بزووتنەوەی ژنانی ئەوروپی لە هیچ شوێنکدا بە جددی و بەو شێوەی جە مەبەستی ئەوەیە باسی لەوکرابێت. ئایا ئەمە لەڕاستیدا بە بەچونی ئەوە گشتییە یان تایبەتە بە کەمەگای ئەمە؟ بەگومان دەزانم لە کەمەگای ئەمەدا تایبەتمەندیەکی زیاتر لە خەدەگرێت ، بەڵام بەداخەوە ئەم بەچوونە گشتییە.

مەنسوور حیکمەت: دەزانی تەنیا ئەوە نییە کە باسی ژن نەکراوە. سەیرکە، ئاگەر مژوو چیرۆکی ژیانی ئەو خەڵکە بێت کە ڕەیشتوون، مانای فراوانی چیرۆکەکە ئەوەیە کە چی بەسەر خەڵکدا هاتووە و چ شتێک زاڵ بووە بەسەریاندا ، بە چ ئاراستەیەکدا ڕەشتووە و بەچی ڕەشتووە، و تەش شایەتحاڵی بەشێکی مەزن لە کەمەگە وەرنەگریت لەپەیوەند بەم دیاردەیەوە، هەوەنە کە وەنەکە سەروخوار و عەجیب وغەریبە. ئەوە شایەتحاڵی ئایینە کەمینەکانتان نییە، شایەتی ئەو کەسانەتان نییە کە مەیلی سێکسی جیاوازیان هەبووە، شایەتحاڵی منداڵانتان نییە. مژوونووسیی ئەمە دیدگای منداڵێک لە سەر ئەو قەناغە کەمی تەدایە. نازانیت منداڵەکان چییان بەسەر هاتووە و بەشێکی زەری دانیشتووان لەو ماوەیەدا چ سەختییەکیان بەسەر بردووە و تووشی چ سەختییەک بوون. لە ئەنجامدا ئەم مژووە گەڵانەوەی بزووتنەوەکانە. ئاگەر بزووتنەوەی ژنان مژوو بنووسێت، ئەوا سەیری ئەم دیو دەکات و ڕەنگە سەیری دیوەکەی تریش نەکات. دەمەوێت بڵێم ئاگەر مژوونووسین لە مژوو جیا بکەینەوە، ئەو مژوونوسییەی تا ئێستا بوونی هەبووە، ئاماژە بە پرسەی مژووییە ناکات. هەر بۆیە تیەری بە زیاد دەکرێت. بە نموونە مارکسیستێک دێت و شەوازی بەرهەمهێنان، ئابوورگەڵ ژێرخانیە کان دەخاتە ڕوو ، کە بە شێک نین لە مژوونووسی هیچ کە سێک، بە ڵکو تەزی ئە م کە سێیە ، و ئە و دە چێت و هە وە دە دات بە کە ڵک وە رگرتن لە داتاکانی مژوونووسان

وئ□ی□و□ت ب□□ت بـه □□ ئـه م لـ□گ□□ ژ□رخان□یکـدا □وویـدا و ب□ ت□گ□یشتن لـ□م □□وت□ م□ژوویـیان□. به □ام ئ□ستا که لـه باره ی ئ□ران□و□ پرسیت، به ب□وای من یه ک□ک لـه کاره ب□ نرخ و دژواره کانی م□ژوونووسییه . ژیاننام□، م□ژوو کار□کی شیرین و باش□ ک□ مـر□ڤ ب□ ن□و□ی داهـاتوو ب□جـ□ـی د□هـ□□□ـت، ک□ ئ□م□ لـ□م □□ژ□دا □وویـداو□ و منیـش ئ□م□م لـ□م گ□□□ر□و□ بینیـو□، و ک□ شای□تحـا□ی بارود□خی س□رد□می خ□ی□تی، ب□□ام ئ□و ک□س□ی د□ت و ه□و□ی ب□ د□دات ف□لس□ف□ و م□ژوو □وون بکات□و□.و□ ب□ □وونکردن□و□ی ه□نگاو□ ی□ک لـ□ دوای ی□ک□کـان و گ□□ان□و□ی ئ□و□ی لـ□م جیهـان□ و ئ□م ک□م□□گـای□دا □وویداو□، پ□موای□ م□ترسیی□کی میت□د□لـ□ژی ب□رز ئ□نجام د□دات و ئ□ویش ئ□و□ی□ ک□ لـ□ ناو بزووتن□و□ک□ی خ□ی□و□ س□یری باقی جیهان د□کات و □وونی د□کات□و□ لـ□م گ□ش□ی□و□. پ□موانیی□ بچوکترین ئاماژ□ ب□ پ□گ□ی چینـــی کر□کـــار، مـــوچ□خ□ران لـ□ مـــژووی چین□ د□س□□ات□دار□کاندا ه□ب□ت ک□ نووسیویان□. ه□رچ□ند□ ه□موومان س□یری ق□ناغی م□ژووی هاوچ□رخی ئ□ران د□ک□ین، ب□□ام نووسین□ □□س□ن□کانی بچوکترین ج□گایان لـ□ دیارد□ی ئ□و□ی لـ□ ما□□کاندا □وویدا نیی□، چی ب□سـ□ر ئ□و بن□ما□ـان□دا هـاتوو□؟ ئینسان□کـانی ئ□و ق□نـاغ□ی چ□ن ه□ست□کیان ب□رامب□ر ب□ ژیانیان ه□بوو و هتد.
ش□هریـار: ب□□□ـز حیکم□ت، ئ□گ□ر م□□□تـم بـد□یت، ح□ز د□ک□م چ□نـد پرسیار□کی کورتت لـ□ بک□م. ب□گومان ئ□م پرسیاران□ ک□م□ک ک□سین و پ□یو□ندی ب□ ئ□و□و□ ه□ی□، هیوادارم و□□ام□کی کورت ببیستم ب□ ئ□و□ی بتوانین گو□گران بهـ□نین□ س□ر خ□ت. سوپاس ب□ ئامادبوونت، باو□□م وای□ لـ□ نووسین□کانتدا □ووت کردوو□ت□ ج□ر□ک لـ□ ن□سراوی پ□خشانی پاک و لـ□ ه□مان کاتدا نووسین□کی ب□ه□ز و کورت و لـ□ ه□مان کاتدا ب□ ج□ر□ک لـ□ خ□یا□کردنی کت□ب□ک□ت یان خ□یا□□ک□ت، ئ□گ□ر س□یری بک□ین لـ□ بواری نووسین□و□، ج□ر□ک لـ□ خ□یا□ی □□مان□ک یان کورت□ چیر□ک□ک یان فانتازیای□کی ئ□د□بی، ت□یدای□. ئایا ئار□زووی □□مان و شیعر و کورت□ چیر□ک و چ□مک□ هاوش□و□کانی د□ک□یت؟

م□نسوور حیکم□ت: دووبار□ سوپاس! ن□خ□ر! شیعر ب□ د□نیایی□و□ نا، من شو□ن شیعر ناک□وم و هیچ کاریگ□ریی□کی لـ□س□ر من نیی□. من کار لـ□س□ر شیعر ناک□م.

ش□هریار: ب□چی؟ کاک حیکم□ت ب□چی ح□زت لـ□ شیعر نیی□؟

م□نسوور حیکم□ت: (پ□ک□نین) ئ□ستا د□گ□ین ب□ئ□ویش. پ□م وای□ ئ□و□ی ج□ی س□رنجم□ ه□زی د□ربـ□ین□. من ئ□م□ و□ک ف□زیلـ□ت□ک د□بینم ک□ ک□س□ک بتوان□ت قس□کانی بکات و ه□رچ□ند زووتر باشتر و ه□رچ□ند

ووتنر و کاریگەرتر باشترە. لە ئەنجامدا زمان وەک ئامرازێک بە نرخ دەزانم کە وەک ئامرێکی مەسیحی مرۆڤ دەتوانێت بەکاری بهێنێت و بە لەهاتوویی بەکاری بهێنێت. ئەو بۆختەی کە بەدەستم هێنا بەو مانایە بوو کە بنکەی فارسیم، ئەزمانی فارسیم، باش بوو. بەڵام ئەدەب خۆی کاریگەری لەسەر کارەکانم نەبووە. ئەنگە بە جۆرێک ئەگەر شتێک کاریگەری لەسەر کارەکانم هەبووبێت، ئەوە نوکتە و بەدواداچوونە بە نوکتە، چونکە بوارێکە کە من حەزم لێیە، کتێبەکانی کەدەکەمەوە. خوێندنەوەی تەنز لە ژیانی فکری ئەمەدا جگەیەکی زۆری هەیە. ئەمەیە کە من بەکاری دەهێنم، بەڵام ئەو نواندن و ئەو لایەنانەی کە تە باسی دەکەیت زیاتر لەبەر ئەوەیە کە من بە ئاگادارییەوە هەوە دەدەم ئەو زمانەی کە بەکاری دەهێنم بیرکردنەوە بێت، و ئەگەر ڕاستگۆ بم، بیرم لەوە دەکردەوە و پلانێکیشم دانا کە تایبەتمەندییەکانی ئەم جۆرە لە نووسین کە من پێی دەڵێم "نووسینی ڕاستەوخۆ" بە ئەوەی نامیلکەیەک بێت لەسەر چۆنیەتی نووسینی ڕاستەوخۆ، و پەموایە ئەمە شتوازێکە کە بە ئاگادارییەوە کارم لەسەر کردووە، و ئەگەر نووسینەکانی بیست ساڵی ڕابردوو یان زیاترم ببینن، ئەوان جیاوازن لە ئەستا.

شەهریار: بەڵام هەندێک جار، لە نووسینەکانتدا، تووشی جۆرێک لە فانتازیایەکی بەهێز یان بە نموونە تەوانینەکی بەهێز بە هەندێک بابەت دەبم. تەمثیلێک یان تایپلەژیایەک. بە نموونە لە یەکێک لە نووسینەکانتدا خەت بڕاورد کردووە بە ئەژدیهایەک (پێکهێنەکەی مەنسوور حیکمەت) ئەم ئەژدیهایە لە ئەشکەوتەکەیدا کار دەکات و دەنووسێت و بەناو خەیاڵەکانی ئەکدەخات، دواتر شتێک لە جیهانی دەرەوەیدا ڕووددات، پاشان مەنسوور حیکمەت بە زاراوەیەکی تر ململانێی دەرووونی لە ئەشکەوتەکە دەچێتە دەرەوە و بتوانین بڵێین شتێک کە پەموایە ئەگەر بیخەینە بواری کورتە چیرۆکنووسینەوە، چیرۆکێکی باش دەردەچێت. ئەم نیگایە دەمباتە ئەو دەرئەنجامەی کە دەبە زیاتر حەزت لەوە بێت کە ئێستا بداخەوە کە ئێستا لە ئەوەوە بیستووم (هەرددووکیان پێدەکەنن) کە تە هیچ حەزت لە شیعر نییە، مەبەستم ئەوەیە کە پەم وابوو زیاتر مامۆستا لەگەڵ ڕەماندا دەکەیت.

مەنسور حیکمەت: نەخێر، من زیاتر مامۆستا لەگەڵ نوکتە دەکەم. هونەری بینەراو، فیلم، شانۆی گاتەجار، و کتێب و نووسینی گاتەجار. جۆری کارەکانی کەسانی وەک برایانی مارکس، نازانم تاچەندێک دەزایانناسن، وودی ئالن، تەنزنووس و ڕەخنەگرانی تەنز ئەو سەرنجڕاکێشیان هەیە بە من، و پەموایە ئەوەی تە دەیڵێیت

بەشکی لە توانایەکەو سەرچاوە دەگرێت بە هەنگاو بنێن لەو پرسە دەستبەجێیە و سەیری ئەو بابەتە بکەن.لە دەفرەکی فراوانتردا، دەزینەوەی نموونەیەک یان هەستەک و بەکارهێنانی گەڵانەوەی باشتری ئەوانی دیکە بە دەربڕینی ژیانەکی باشتر. بەڵام ئەمە شتەکە کە بەرهەمی هەمان و شیعر نیە. بەڵاستی من شوێن هەمان و شیعر ناکەوم و شانازیش بەوەوە ناکەم. جێگەی داخە، وەڵە بەرهەم نیە. لە سەرووی هەموو شتەکەوە بەرهەمی چاودێریکردنە، بەرهەمی چاودێریکردنی ژیانی مرۆڤکانە.

شەهریار: کاک حیکمەت، ئەوندەی من بیستووەە ئەوە سەبارەت بەخوێندنتان، بەگومان نازانم تا چ ڕادەیەک ئەوەی بەی گەڵاومەتەوە بە دروستی وتوویەتی، بە زارەکی بیستووەە، ئەوە لە ئەراندا ئەدەبیاتی فارسیدا خوێندوە. ئایا ئەم جۆرە نووسینە دەرئەنجامی ئەو پشتیوانیە کە ئەوە لە ئەدەبیاتدا هەتانە یان لە ڕاستیدا شتەکە لەخۆوە لە تەدا سەریهەڵداوە؟
مەنسور حیکمەت: نەخێر! سەرەتا پەروەردەی من ئەدەبیات نیە. پێشتر دەچووەە قوتابخانەی ئەلبەرز، کە خێشبەختانە هەموو مامۆستای باشە لەوە کەبووبوونەوە، هەروەها ڕێگەیان بە ئەمەش دابوو کە بچین. بنکەی فارسیم بەهەز بوو، چونکە لە پەلی یەکەوە بەشەش لە ئەلبورز خوێندووەە، بەیە بنکەی ڕێزمانەکەم باش بوو. خێشبەختانە ئەو خەزانەی تێیدا دەژیام خەزانەکی کولتووری بوون و قسەکردن بە دروستی فەزیلەتێک بوو و توانای دەربڕینی خەی بووە! لانی کەم دەمتوانی لە هەمان تەمەنەوە خەم دەربڕم. پاشان پسپێەی من ئابووریە. من لە زانکەی شیراز ئابوریم دەخوێند، دواتر لە ئینگلتەرا چووەە خوێندنی ئابووری و گەشەپێدانی ئابووری بە وەرگرتنی ماستەر ، و هیچ نیازێکم نەبوو هیچ بنووسم. ئەوە شەش بوو کە پاڵی پەوەنام بە نووسین و لە ڕاستیدا یەکەم شت کە بە زمانی فارسی نووسیم ئەفسانەی بەرژوازی میللی و پێشکەوتنخوازی ئەو قەناغە بوو، لە یەکەم نووسینەکانمدا. پەم وایە هەرکەسێک بچێتە سەر جەوهەری خەیدا بەوات و ئەوەی دەیەوێت بیەێت و بە یار بدات ڕاستەوخە قسە بکات، جوان دەنووسێت.

ئێستا دەتوانن کاری لەسەر بکەن. من وەک هونەرێک سەیری نووسین دەکەم، کەمتر هونەرێک بە مانای فەلسەفی وشەکە، زیاتر بە مانای کارامەییەکەی.سەیر دەکەین کە دەکرێت فەری ببی. دەکرێت پشتی پە ببەستین، دەکرێ خاەە لاوازەکانی بناسرێت و هەرچەنێک بێت، من کارم لەسەر نووسینەکانی خەم کردووە، و لە کاری حیزبیشدا، کە بە

ماویەکی زەر ناچار بووین ئەم و ئەو بابەتانە ببەین و بخوەنینەوە و کەشکانیان پە بەن، من بەادیەکی زەر ئەزمونم هەیە لە بژارکردنی ناوەکی بابەتی کەسانی تر. لە ئەنجامدا هونەرە. وەک ئەوە وایە فەری ببیت کە ببیت بە پزیشک یان فەری یاری تەپی پە بیت. ئەمەش بە خەی تەکنیکییە. وتم کە هەر وەک ئامەرەکی مەسیقایە کە دەتوانیت فەری بیت، نووسینیش ئامرازەکە بە دەربەینی بەچوونەک، ئەمەش شتەکە کە من بە جددی مامەی لەگەە دەکەم و گرنگی پەددەم، و پەموایە دەقەکی باش گرنگە. ئەمەش مانای فرت وفەە و تەکنیکە کە دەبەت فەری ببن.

شەهریار: بەام دوا پرسیار تا گوەگرانمان لەسەر خەت هەیە. لەرەوە ایدەگەیەنم کەژمارەی تەلەفەنەکەمان ٦٨٧٠٣٨٠ گوەگرانی خەشەویست دەتوانن هەر ئەستا پەیوەندی بکەن. بە ئەوەی یەکەم گوەگرمان هەبەت، دوا پرسیارتان لە دەکەم. ئەگەر سبەی شەشەک لە ئەران ووبدات و چینی کرەکار بە استی دەسەات بگرەتە دەست و حکومەتەکی سەسیالیستی ابگەیەنەت و مەنسوور حیکمەت ببەتە وەزیری شنبیری، چی بە ئەم وەاتە دەکات؟ چ ئاسانکارییەک بە هونەرمەندان و شاعیر و نووسەران و سینەماکاران دابین دەکات کە دژی ئایدەلەژیای ئەوەن، دژی حکومەتەکەتن، دژی سەسیالیزمن، بە ئەوەی بتوانن خەریکی داهەنانی دەروونی خەیان بن؟

مەنسور حیکمەت: پەموایە ئەگەرەکانی دەربەینی هونەری لە شانەوە بە باوکراوە و گەڤارەکان کە مرەڤ دەتوانەت خەی بە ادیە و تەلەفزیەنەکان دەرببەت شتەکە وەک مەلەوانگە، پەویستە هەموو کەسەک هەیبەت. شتەکە وەک ماە و قوتابخانە کە پەویستە هەموو کەسەک هەیبە و هەموو مرەڤەک بە هەر دیدگایەکەوە بتوانەت خەی دەرببەت، بتوانەت داهەنەری خەی بهەنەتە سەر تەختەی شانەو نیشانی بدات. دەبەت بتوانەت کارەکانی خەی بگەیەنەت. پەویستە بتوانەت بەو ئامرازانەی کە دەیەوەت قسە بکات. لە ئەنجامدا لە حکومەتەکدا کە ئەمە خەونی پەوە دەبینین، خەک دەتوانن بچن هەەکە بگرن و هەر شانەیەک بیانەوەت پیشانی بدەن، خەک دەتوانن بچن و هەموو جەرە گروپەکی مەسیقا دروست بکەن، خەک دەتوانن بچن گەڤاری هونەری باو بکەنەوە. ئەگەر مشتومە لەسەر ئەوە بەت کە ئایا حکومەت پاپشتی ئەم جەرە کارە دەکات یان نا، باشترین پاپشتی کە دەتوانرەت بدرەت ئازادی و هەبوونی ئاسانکاری زەرە بە باوکردنەوە، پیشاندان، کەە وکەبونەوە، کە مافە سەرەتاییە مەدنییەکانی خەکن. بەای من کەمەگا دەتوانەت هەی پەشانگاکە و شانەکە و ئاسانکارییەکانی

بەاوکردنەوەی گۆڤار و ڕۆژنامە و هەبوونی کارستەی وێنەگرتن و هتد بکاتە بەردەستی هەموان. ئێستا دەتوانین بچینە سەر ئینتەرنێت و کۆنەکی تەلەفزیۆنی دروست بکەین و کەس ناتوانێت هیچمان پێ بڵێت. چەند سەد دۆلارێکی زیاتری تێناچێت. من پێم وایە پێویستە سانسەر لە سەر هەموو بیرکردنەوەیەک لاببرێت. هەرکەسێک مافی خۆیەتی هەر بیرکردنەوەیەکی هەبێت، هەرکەسێک مافی ئەوەی هەیە بتوانێت کارستەی خۆی هەبێت و قسەی خۆی بکات. گرنگ نییە چی لە بارەی ئەمەوە دەڵێت. ئێستاش هەروایە.
من باوەڕم بە هونەری حکومەت نییە. من باوەڕم بە هونەری پرۆپاگەندە نییە. من باوەڕم بە هونەری پابەند نییە. من پێم وایە هونەر واتە توانای ئەوەی بە تەواوی بڵێیت کە بڕامبەرەکەت دەیەوێت و ناکرێت ڕێگا بە داهێنان دابنرێت و فەرمانگەیان بۆ دابنێیت.

شەهریار: ئایا هەموو ئاسانکارییەکانی ژیانیان بۆ دابین دەکەیت، وەک مافی نیشتەجێبوون، مافی هاووڵاتیبوون، مافی کۆمەڵایەتی، مافی پیشەیی، مافی بژێوی ژیانیان؟

مەنسور حیکمەت: لەسەدا سەدا! ئەرکی کۆمەڵگایە کە بە هەموو کەسێک جا هونەرمەند بێت یان نا دابین بکات. دابینیت ئۆگەر ئازاد بین بچینە شوێ بە نانکۆمان بکەین و کۆشکۆمان ئەوە نەبێت کە لە بیانیەوە تا شەو ئابکەین و کار بکەین تا لە ماڵەوە ماندوێتیمان دەربکەین، ئەوا داهێنان دەتوانێت سەرهەڵبدات. بۆ ای من کەسێک کە دیەوێت فیلمێک دروست بکات، پێویستە ئاسانکارییەکانی هەبێت و بتوانێت بچێت بیکات بە بە مانی خۆی تێک بدات. وتم شتگەلێکی وەک مەلەوانگە، یاریگای تەپی پێ، قوتابخانە، شتگەلێکی وەک ناوەند، کارستەی دەربەینی هونەری دابێت لە بەردەستی هەموو لایەکدا بێت. من وێنەیکی دەستبژێری هونەرم نییە. پێم وایە پێویستە هەموو کەسێک بتوانێت قسەی خۆی بکات. بۆ ای من هونەرمەند چین نییە. بۆ ای من هەموومان دەتوانین داهێنانێکی دروست دەربەین ئۆگەر ئامرازکان بدەزێنەوە و ئۆگەری فەرکردنی بدەزێنەوە، دەتوانین دەریبەین.

ئۆگەر هەموو کەسێک ئەمەی هەبێت، ئەوا ووون دەبێتەوە کە ئایا کەسێک هەیە جگە لەوەی کە پرۆفیسەرە لە بواری هونەر و تەکنیکدا، شتێکی هەیە بیڵێت کە باقی ئەمە هەشتا تێی ناگەین. چونکە ئێستا وا بووە کە هەرکەسێک ڕەنگی ئاوی بکێت پێی دەوترێت نیگارکێش، هەرکەسێک دەفتارێک بکێت پێی دەوترێت شاعیر، ئۆگەر دەفتار و ڕەنگی ئاو بە هەموان بێت، ئۆگەر هەڵە و پارک بە هەموو کەسێک بێت کە بتوانێت پیشانی بدات، ئەوا تەنها ئەو کاتە ئایا دەتوانین

تبگین ئگر داهنان هبت ئایا هی یان نا؟ چونکی ئستا لپشت ئم دخو، لالایک لژر فشاری هونرمندان و لالایکی ترو ئو نوخبگراییی کی لی جوهری چمکی هونردا تکی، بای من ناکری داهنان زر لی شارزایی و کارامیی هونری جیا بکرتو.

شهریار: کاک حیکمت دوا پرسیار بی استی! و زر سوپاس بی ئوی زحمتماندان و ئیتر بزارتان ناکم. بگومان ئگر گوگرانی ئازیز دیانوت و هر پرسیارکیان هی ژماری تلفن ٦٨٧٠٣٨٠ بخایی، دتوانن پیوندی بکن. بام تا گوگرک هاتی سر خت، دوا پرسیار: ئگر کسانی وک یازانڤ لی سرکردایتی حکومتی بناو سسیالیستیدا هبن، کی لی استیدا دیانوت سیستمی سانسر و پداچوونو و کنترکردن دابنن، چ هوستک وک وزیری شنبیری؟ ئایا برنگارییان دبیتو یان دست لکار دکشیتو ئگر نتوانی برنگاری ببیتو؟

منسور حیکمت: ئمت کردوو بی وزیری شنبیری (هردووکیان پدکنین) و ئستا پرسیار لی وزیری شنبیری حکومتی داهاتوو دکیت…

من باوم بی سانسر نیی و نک تنها باوم پی نییبکو لی دژیشیم. فلسفی ژیانمان برنگاربوونوی ئو ئاستنگانی کی ژیانی خک و ادربین و پراکتیزکردنی ئازادانی ئینسانکانیان اگرتوو. لی ئنجامدا ئو وونی کی هر جر حکومتک کی بیوت بلک و سانسری بیرو ئندش بکات، پویست دژایتی بکرت. جا تی وزیری شنبیری بیت یان هاواتییکی ساد. استگیانی لو حکومتی کی من باوم وای، وزیری شنبیری ئو دساتانی نیی کی تی دییت، یان یازانڤ ئو دساتانی نیی کی تی دییت. سیستمی ئم حکومتی شوراکانی. خک کدبنو و بیار ددن. من بی شخسی لگ ئو نیم حکومت دستوردان لی هیچ جر داهنان و دربینی بوونی فیکری و معنوی مرڤدا بکات. پم وای حکومت پابند. سرتا بیار خودی حکومت لگ نمانی فلسفی بوونکیدا نمنت. بام بای من دساتی کرکاری پابند بوی ئینسانکان یکسان و ئازاد بکات و لبگت کی ژیانی خیان بژین.

ئەم دەقە لە شریتی چاوپێکەوتنی ڕادیۆی هەمسەدا لەلایەن ئازار مودەرەسی وەرگیراوە بۆ چاپکردن و بڵاوکردنەوەی لە کۆمەنیستی مانگانەی ژمارە ٧.
بۆراوردو و وردبینی: ئیرەج فەرزاد. لە ماڵپەڕی ئیران تەلەگراف وەرگیراوە.
hekmat.public-archive.net #3876fa.html

کورد و سیاسەتکانی تورکیا..
هیمداد اسماعیل ایبراهیم

پەیوەندی کورد لەگەڵ تورکیا پەیوەندیکی سیاسی و ئابوریە، لەکەندا کورد گیردەی دەستی سیاسەتە خراپەکانی دەوڵەتی تورکیا بووە، هەمیشە هەوڵەکانی بۆ بەرەو پێشبردن بووە، بەڵام ناڕەنیک هەیە لە ئەداکردنی پەیوەندیەکان لەلایەن دەوڵەتی تورکیا. سەدەکانی ڕابردوو کورد وەکو هاوپەیمانێک لەگەڵ تورکیا توانیویەتی ئەزمونی خۆی تاقی بکاتەوە لەگەڵ ئەم دەوڵەتە، بەڵام بەخراپ بۆی شکاوەتەوە.
کوردستان وەکو ناوچەیەکی ستراتیچی گرنگ دەرکەوتووە، بەردەوام چاوی تەماحکاری لەسەرهەبووە بۆ داگیرکردنی خاکەکەی بۆ گوەدان بە ڕکەوتنەکان و پەیمانە یەک لەدوایەکەکان. هەشتان کورد نەیتوانیوە پەداچونەوە بۆ ڕکەوتنانە بکات لەگەڵ ئەو دەوڵەتە، ئەمەش هەکاری خۆی هەیە کەکورد نەیتوانیوە ئەوە هنگاوانە بگرێتەبەر.
دژایەتی دەوڵەتی خەسپەن لەسەردەمی عوسمانیە داگیرکەرکان دەسپێدەکات دوای چەندان گفت و بەڵێن بەڵام بۆ ئەنجام بوون. یەک لەهەکارەکانی زاڵبوونی ئەو دەوڵەتە تەبەگرافیای ناوچەکەیە کە وایکردووە کورد ملکەچ بکات بۆداواکاریەکانی خۆی، ئەو جەنگانەی بەرەکی تورکیایان گرتبوو لەئەستا و لەڕابردوو کورد بەئمتیازاتێکی زۆرەوە لەبەرەی تورکیابووە، بەڵام تورکیا تاکو ئیستا بەگرنگی وەرنەگرتووە ئەو هاوپەیمانەتیە، وەک بەڵێن کورد خاکەکەی بەئیجارە وەرگرتبێتەوە لەتورکیا، ئەو سیاسەتەی تورکە عوسمانیەکان

لەناوچەکە پەیوەندکەن بەدرێژە یەک لەدژی کورد و کوردستان بوون، بۆئەوەی کورد پێگەکەی بەهێزبێت دەبە هەوڵی یەکگرتووی بدات و پەداچوونەوەیەک بەسیاستی خۆی بکات بەرامبەر بەو زوڵم ستمانەی کەدرێقەی دەکرێت، ئێگەر ئەمە نەکات لەداهاتوو تورکیا وەک داگیرکەر هەوڵی بەدەستهێنانی خاکی کوردستان دەدات و دەیخاتە ژێر کۆنفی خۆی، هەرچەندە ئیستاش ئەو دەوڵەتە بەشکی زۆری خاکی کوردستانی بەزاندووە بۆئێگەری هەبوونی چەکدارەکانی پەکەکە، بەڵام ئەوە نابێتە هەنجەت بەکەو دەبێتە دەسپێکی دەسبەسەرداگرت بە مەرەمە سیاسیەکانی خۆی لەناوچەکە و لاوازکردنی پێگەی کورد، چونکە تورکیا نایەوێت کورد بەهێزببێت و کاریگەری دروست بکات بەسەر دەوڵەتە ئەقلیمیەکان و بەتایبەتی تورکیا.

ڕەم بەن منداڵ ببمەوە..
شیعری: ستیڤان شەمزینی

چی دەبوو
خوا بیکردبایە منداڵ ببمەوە؟
جارێکی دیکە
بە قادرمەی تەماندا بە دواوە شەقاوم بنابا
خەم دەمزانی چی دەکەم لەناو منداڵیدا
هەرگیز خەونم بە گەورەبوونەوە نەدەبینی
میلی کاتژمێری زەمەنم دەوەستاند
پەویستی نەدەکرد گەورە بم
پەویستی نەدەکرد لە منداڵی بترازم
ئێستاش تامی نوقڵی شەوی بەرات و
چکلێتی جێژنان هەر لە دەممدا ماون
چەن هەندە خەرا گەورە بووم؟
دونیا بوو
گەچی تیپی فوتبۆڵی گەڕەک بووم
ئەمە ریش چەرمەی بازاڕی ژیان
دونیا بوو
بەدەم خواردنی لەفێک قاورمەوە

لە ژەر دارهەناری حەوشە خەوم لە دەکەوت
چەن ئەمە بووم بەم پیاوە کامەی
لەو گەڕەکەی تەیدا لەدایکبووم
کوە و کاە بە خاە خاە بانگم بکەن؟
دوەنی بوو لەسەربان دەنووستم
چاوم دەبەییە ئەستەرە درەوشاوەکان
لە خەونیشمدا
دەمکردنە ملوانکە بە دایکم
چەن ئەمە لاجانگم بەفری بەسەردا باری و
لە ناو دەفتەری بیرەوەرییدا بورامەوە؟
دوەنی بوو وا بیرم دەکردەوە
جیهان بەو پانوپەییەوە
هەر نەوان شاخەکانی ئەزمە و بەرانانە
چەن ئەمە
تەیسمی ئەو هزرە رەوینەوە
بە فەکەیەکی رزیوی هەی ژەرمانیا
سنووری وەاتان دەبەم؟
چی دەبوو ئەژدیهای ناو یاری
مار و پەیژەی گەورەیی قوتی دابام
لە خانەی یەکەمی لە دایکبوون فەی بدابام؟
من چیم لە هەکشانی تەمەن دەست کەوت
جگە لە گەانی دەمانچە ئاوییەکان
بە چەکە ئەسک تاەکانی ئەستا؟
من چیم لە خەونەکانم هەنایە دی
جگە لە قەوبوونی ژمارەکانی تەمەن و
لاوازبوونی ئاسکەکەوی جوانیی؟
من چیم لە تەپەین بەنەو ساەکاندا
دەست کەوت
جگە لە رەتبوون بەنەو چەرخەکی کوەر و
ئاوەنەدانەوە لە خەمەشی خەونەکان
من چیم لەم گەورەبوونەی لەش دەست کەوت؟
جگە لە دابەزین لە وەستگەی مەراق و
گوەوەچنی پەرچنەیەک لە ئازار؟
چی دەبوو ئەگەر گەورە نەبووبام؟
چیم دەدەاند لە گەورەییدا
جگە لە ددانە کلەرەکان و چاویلکەیەک؟
چیم لە کیسە دەردەچوو

بەجگە لە مشتە پارەی ئاسن و
تەفانکی شاراوە
لە ژێر پێووی چاوکانمدا؟
چیم هەبوو لەم زەوت بکەن
بەجگە لە پایپکی چکنی رزیو و
پەرستگەیەکی بە ناونیشانی
ناو تەمی مژوو؟
ئاه خودایە چەن منداڵیم تێپڕی؟
بە ناهێیت جارکی دیکە
دایە گەورەم
بەرچایی بخاتوە بەردستم و
بە گەرانی جادە و چێ و سەبەر بوو
لە خەو رابم؟*
بە ناشە ئەم زەمانە
بە دواوە بگەڕێتوە؟
هەروەک چەن چیاکانمان
بەنی بیابانیان گرتووە
منیش بگەڕێمەوە
گەڕەکی خەونە ئاڵوکان
لەوە مامۆستا ولیەم**
فێری نۆتەی ژیان و موزیکم بکاتوە
مامۆستا فرانسیس***
گوە بە مەقامکی حیجازم بگرێت دەستم بگرێت بە ناو کەنیسەی مریەم
عەزرا****
ئاه خودایە
بەچی نابێت ئەم ماشێنی ژیانە بەگەک دانە
تەیدا من لە قوتابخانەی بەرانان*****
لە ریزبووونی قوتابخانەکەماندا
دەستەسڕکەمم بیرچووبێت
مامۆستا محەدین******
بە لەسەرخۆیی بڵێ ئەمە دواجارت بە
دواتر بەبەردەم ماڵی کۆژان ئەحمەددا*******
بگەڕێمەوە بە ماڵەوە و
بەرد بگرمە تووی ماڵە دراوسێیەک
ئاه خودایە بە رەگەز نادەیت منداڵ ببمەوە؟
ئەستا ناتوانم
هەکارەکانت یەک یەک بە بژمەرم

تە رەگەم بدە
ئەم جارە بگەمەوە منداڵی
لەوە لە ناو منداڵیی، بە میکانەکانم
ماڵەک لە پاکیزەیی چە دەکەم
ناهەم شاعیرەکان بەنە ژوورەوە
ئەوان تەنیا لە نەو دەقەکانیاندا جوانن
ناهەم نووسەرەکان سەری پەدا بکەن
ئەوان لە کتەبەکانیاندا دەدرەوشەنەوە
لە دەرەوەی تەکست کەمەم مەیمونن
ناهەم سیاسییەکان بەنە ژوورەوە
نەبادا دیوارەکان بەنی ناخەشیان بگرن
ناهەم قەشەکان پە بنەنە ناوی
ئەوان لەهەر کوە بن گەاوی دەکەن
ناهەم بازرگانەکان
لەناو ژووری میوان پاە بدەنەوە
ئەوان ژمارەگەلەک دەستی چەپەن
رەگی گولی وجودن
تەنها رە دەدەم
عاشقەکان تەیدا بحەوەنەوە
لەناو هەیوانەکەیدا ژوان ببەستن
لە باخچەکەیدا
چاو لە مەعشوقەکانیان نەتروکەنن
چی دەبوو خوا بیکردایە
منداە ببمەوە؟

3-8-2014
رەژی لە دایکبوونم و لە چاوەوانی نەشتەرگەرییدا

ئەمانیا - دوسەدورف

پەاوەز:
*ئاماژەیە بە یەکەک لە گەرانییە بەناوبانگەکانی هونەرمەندی شەهید "قادر کابان".
**ئاماژەیە بە مامەستا "ولیەم یوحەننا" هونەرمەندی ناوداری بواری موزیک، لە چالاکی قوتابخانەکان موزیکی فەر دەکردین. هونەرمەندی ناوبراو لەساڵی 1934 لە سلەمانی لەدایکبووە و ساڵی 2005 کەچی دوایی کرد.

***مامۆستا فرانسیس داود، یەکێکی ترە لە مامۆستاکانی هونەری موزیک، یەکێکیشە لە هونەرمەندە ناسراوەکانی موزیکی کوردیی. هیوای تەمەن درێژیی بۆ دەخوازم و فەزڵی زۆری هەیە لەسەرم.
****کڵێسەی مریەم عەزرا کۆنترین کڵێسەی شاری سلێمانییە و دەکەوێتە گەڕەکی سابونکەران. کڵێسەکە ساڵی 1862 دروستکراوە بەهاوکاریی "ئیلیا"ی بازرگان.
***** قوتابخانەی بەرانانی سەرەتایی تەکیەاو دەکەوێتە گەڕەکی شێخ محەدین- شاری سلێمانی.
****** مامۆستا محەدین بەڕێوەبەری قوتابخانەی بەرانان و دراوسێی ماڵمان بوو لە گەڕەکی سەهۆڵکە.
*ئاماژەیە بە خانمە شاعیر "کۆژاڵ ئەحمەد" کە هەموو ڕۆژێک بەبەردەم ماڵی ئێواندا دەڕۆیشتم بۆ قوتابخانە و لەو کاتانەشدا ماڵێک هەبوون دارتوویەکی گەورەیان هەبوو هەمیشە تاکە نەعل یان بەردمان دەگرتە دارەکە تاکو تووکان بوەرێنە خوارەوە و بە تەز و خڕەوە دەمانخواردن.

چۆن دەبێت بە شاعیرێکی شیعرنووس بە مندااڵن؟.. ڕزا شوان

شیعر کۆنترین و گرنگترین ژانری ئەدەبە. جوانترین و ناسکترین شێوەیە لە شێوەکانی هونەر. شیعر فەرمێکی نایاب و سەرنجاکێشە. گوزارشتێکی پێ لە هەست و سۆز و خەشوویستییە. پێیامێکی پەروەردەیی و سۆزداری و نیشتمانی و ڕەوشتیی و بەهای بەرزی مرۆڤایەتی لەخۆگرتووە.
شیعری منداڵان، نزیکترین هونەرە لە دڕوونیانەوە. بەشێکی گرنگە لە ئەدەبی منداڵان. جێگایەکی هەمیشە خۆشە لە ڕووباری ڕەشنبیریی منداڵان. چێژ و خۆشی و سوودێکی زۆریان پێدەبەخشێت. شیعری منداڵان، کاریگەرییەکی گەورەی لە پەروەردەکردنی دروست و لە بەئاسانی فێرکردنی منداڵان هەیە. کاریگەریی لەسەر ژیانی ئامێز و دهاتوویاندا هەیە. لە

نووسینەکی پەشترمدا، بە درەژی باسم لە (گرنگییەکانی شیعر بە منداڵان) کردوو. لەم نووسینەمدا، باس لە گرنگترین ئەو رەنماییە پەویستییانە دەکەم، کە پەویستە ئەو بەهرەمەندانەی کە ئارەزووی نووسینی شیعری باش بە منداڵان دەکەن و دەیانەوەت ببن بە شاعیری منداڵان.

ئەگەر ئارەزوو و خولیای ئەوەت هەیە، کە شیعری جوان و باش و بە منداڵانی کوردمان بنووسیت و ببیت بە شاعیرەکی ناسراوی شیعرنووسی منداڵان. ئەمە مایەی خەشبەختی و دەخەشییە، کە شاعیرەکی تازەی کوردمان، لە بواری شیعری منداڵاندا لەهەڵبکەوەت. بتوانیت لە رەی شیعرەکانتەوە، خزمەتی ئەدەبیاتی منداڵانی کوردمان بکەیت. لەی مەوەستە و چاکی لەهەڵبکە و ئاوزەنگی لە ئەسپی تواناکانت بدە و خەت تاقی بکەرەوە. بەڵام بەوە فریو مەخە کە پەتوابەت، شیعر نووسین بە منداڵان، کار و پیشەیەکی هەڵمەکی و ئاسانە، بە مەرج و بە بنەمایە، چونکە بە منداڵانە. نەخەر وا نییە و لە نووسینی شیعر بە گەورەکان گرانترە. نووسینی شیعر بە منداڵان پەویستیی بەو تەگەیشتنە هەیە، ئەوە بزانیت کە منداڵان حەزیان لە چییە و چییان دەوەت، نەک تە چیت دەوەت ئەوەیان بە بنووسیت. نووسینی شیعر بە منداڵان، شارەزایی لەدەوەت، بە ئەوەی بە زمانەکی شیرین و ناسک و ساکار، بتوانیت مەبەست و پەیامەکانت بە منداڵان بگەیەنیت تا منداڵان بتوانن لەی تەبگەن. شیعر هەر ئەوە نییە کە کەمەڵەک وشەی سەروادار ریزبکەیت و ناوی لەبنەیت شیعر بە منداڵان. هەر شیعرەک هەست و دەروونی منداڵان نەبزوەنت و چەژی لەوەرنەگرن، منداڵان بە شیعری نازانن و رەتیدەکەنەوە. کەواتا پەویستە لە سەرەتاوە، پەنجە بخەیتە سەر ئەوەی کە منداڵان حەزیان لە چییە. پەویسە ئەوەش بزانیت کە تەنیا بەهرە مەرج نییە، بە ئەوەی ببیت بە شاعیرەکی منداڵان، بەڵکو نووسینی شیعر هونەرە، هەر هونەرەکیش شەوە و شەواز و رەباز و تەکنیکی داشتنی خەی هەیە. هەر شاعیرەکیش شەواز و ستایلی تایبەتی خەی لە شیعر نووسیندا هەیە. جیاوازە لەگەڵ شەواز و رەبازی و ستایلی شاعیرەکی کەدا.

لە راستیشدا هیچ رەگایەکی دیارکراو بە نووسینی شیعر نییە، بەڵام دەتوانیت هەندەک یاسای بنەڵەتی پەیەوی بکەیت بە ئەوەی ببیت بە شاعیرەکی باش و سەرکەوتوو. هەمیشەش ئەوەت لەیادبەت، کە تە شیعر بە منداڵان دەنووسیت نەک بە گەورەکان.

دەکرێت هەر بەهەرمەندێکی ئارەزوومەندی شیعر ببێت بە شاعیر، لە میانەی راهێنان و دووبارەکردنەوەدا. بەڵام بەشێک لە بەهرەی نووسینی شیعر رەهەکییە.

ڕێنماییەکانی نووسینی شیعر بۆ منداڵان

بۆ ئەوەی شیعرێکی جوان و باش بۆ منداڵان بنووسیت، هەنگاو بە هەنگاو پێیەوەی ئەم ڕێنماییانە بکە. کە ئەم هەنگاوە سەرتاییانەت زانی، دەتوانیت بە ڕوونی لە چۆنیەتی نووسینی شیعر تێبگەیت و دەست بە شیعرنووسین بۆ منداڵان بکەیت:

١ــ خووبدەرە خوێندنەوەی شیعر بۆ منداڵان: تا پێت دەکرێت شیعری شاعیرانی جیاواز بۆ منداڵان بخوێنەوە. بۆ تایبەتیش ڕۆژانە شیعرە تازەکانی شاعیرە ناودارەکان بخوێنەوە. تازەترین کتێبی شیعر بۆ منداڵان بخوێنەوە. لە شێواز و ڕێبازی نووسینیان تێدەگەیت. تا شیعری زیاتر بخوێنیتەوە، ئیلهام و بیرکەی زیاتر و باشترت بۆ دێت. خوێندنەوەی شیعری منداڵان، هەنگاوێکە بۆ هەشت تا ئامادەی نووسینی شیعر بێت.

٢ــ پێویستە ئامانجت دیاری بکەیت: پێویستە لە نووسینی هەر شیعرێک بۆ منداڵان ئامانجێکی ڕوونت هەبێت. پەروەردەیی، نیشتمانی، ڕۆشتی، ژینگەیی،... بێت. ئەگەر نەزانیت بۆ کوێ دەچیت؟ چۆن دەتوانیت لە خۆتەن ڕێگایەکی نەزانراو بگریتە بەر.. بەگومان بۆ شوێنی مەبەست ناگەیت. نووسینی شیعریش بۆ منداڵان لەم پێویستییە بەدەر نییە. تا ئامانجی شیعرێکت دیاری نەکەیت ناتوانیت شیعر بنووسیت.

٣ــ لە کوێوە ئیلهمی شیعرت بۆ دێت؟: ئیلهام وەحی نییە بۆ مرۆف بنەڕەت، کارەکی ناکاوی و کوتوپێش نییە. ئیلهام لە ئەنجامی خەیاڵ و بیرکردنەوە بۆ شاعیر دێت. دەشێش لە ئەنجامی بیرکردنەوە لە یادەوەرییەکانی منداڵیتەوە بێت بێت. یا لە بینینی دیمەنێک یان ڕووداوێک، یا لە جوانی سرووشتەوە یا لە هەستێکی نیشتمانییەوە بێت بێت. ئیلهام سەرچاوەی زۆری هەیە و نایەنە ژماردن و سنووردارکردن.

٤ــ هەڵبژاردنی ناونیشانی شیعرەکەت: دوای ئەوەی کە بیرکەی شیعرەکەت دیاریکرد، هەوڵبدە ناونیشانێکی جوان و گونجاو و کورت و سەرنجڕاکێش بۆ شیعرەکەت دابنێیت.

٥ــ کۆشی بەگەیی لە کۆشی شیعرەکاندا بەکاربهێنە: چونکە ئاسانترین کۆش، وا باشترە کە کۆشکانت لە (٦ ، ٧، ٨، ٩) بەگە زیاتر نەبن، ئەوەش بزانە باشتر وایە کە شیعری سەروادار بۆ منداڵان بنووسیت. لەبەرکردنیان ئاسانترە. با شیعرەکانت کورت و پوختبن. باشتر وایە شیعرەکانت بۆ

منداڵانی تەمەن تا (١٠) ساڵان لە نەوان (٦) دێڕ بۆ (٨) دێڕ زیاتر نەبن. تا بە ئاسانی لێبڕیان بکەن. ریتم و تەکنیکی شیعریش پێویستە بەپێی پۆڕەکانی شیعر بۆ منداڵان بێت. زۆر جاریش پێویست ناکات، کە سەروای کۆتایی هەر هەموو نیوە دێڕەکانی شیعرەکانت سەروادار بن.

٦ـ خەیاڵ ڕەگەزەکە لە ڕەگەزەکانی شیعر: خەیاڵ پێویستیەکی گرنگە لە نووسینی شیعر بۆ منداڵان. شاعیر لە ڕێی خەیاڵیشەوە ئیلهام و بیرکەت بۆ دێت. خەیاڵ ڕێگەکی سەرەکی گرنگی هەیە بۆ ڕاکێشانی منداڵان بۆ لای شیعرەکانتدا. ئەو شیعرانەی کە بە خەیاڵێکی ناسک و شیرین داڕێژراون، بۆ ماوەیەکی درێژتر لە بیری و لە یادی منداڵاندا دەمێننەوە. تەی شاعیر لە ڕێی خەیاڵەوە، دەتوانیت باوەڕ بە منداڵانی قەناغی بەرایی ـ قەناغی خەیاڵی ـ لە لەدایکبوونەوە تا شەش و حەوت ساڵان بهێنیت، کە ئاژەڵ و باڵندە و دار و درەخت و شتی بێگیان بە زمانی کوردی دەدوێن وەک ئەوەی کە کوردبن. خەیاڵ هەموو ئەو شتانە دەگرێتەوە، کە بە خەیاڵ بەیاریان لەسەر دەدەیت. بەڵام ناشبێت شتەکانت لە خەیاڵ بەدەربن و منداڵان باوەڕیان پێنەکەن. بۆ نموونە: ئەستێرە و لە خەیاڵ بەدەرە کە میروولەیەک فیلیك قوت بدات. واش تەماشاگە کە منداڵان هێندە ساویلکەن و هیچ نازانن.

٧ـ شەوازی شیعر نووسین بۆ منداڵان: شەواز پێکهاتەیەکی سەرەکییە لە شیعری منداڵاندا، بابەتی شیعرەکەت شەواز دیاری دەکات. پێوەندیەکی بەهێزیش لە نێوان ناوەڕۆک و شەوازی شیعردا هەیە. هێزی شەوازی شیعریش بۆ منداڵان، لەوەدایە کە تا چەند منداڵان دەوروژێنێت و بۆ ئاگایان دێنێتەوە. جوانی شەوازیش لە جوانی و فانتازیی داشتنی وشەو و هێنانەوەی شیعرەکەت دایە. وەکو لەسەرەوە باسمان کرد، هەر شاعیرێک شەواز و ستایلی تایبەتی خۆی لە شیعر نووسین بۆ منداڵان هەیە.

٨ـ زمان گرنگترین پێویستی شیعر: زمان گرنگترین کەرەستەی نووسینە، کلیلی گەیشتنە بۆ هۆش و بۆ دەروونی منداڵان. تەی شاعیر بۆ هەی زمانەوە دەتوانێت گوزارشت لە هەزر و لە ناخی خۆت بکەیت و شیعرەکانت بنووسێت و پەیامەکانت بۆ منداڵان بگەیەنێت. بۆیە پێویستە، شارەزای زمان و ڕێزمان و ڕێنووسی کوردی بێت. شارەزای فەرهەنگی وشەکانی منداڵان بێت. شیعرەکانت بە زمانێکی پەتی و شیرین و ناسک ساکار بنووسە، دوور لە وشە و لە زاراوەی قورس و توکەدار. هێندەش بۆ دوای جوانکاری و ڕەوانبێژی و

فانتازیدا مەگەن. راستیش زەر جار زمان لە ئاستی خەیاڵ و بیری مرۆڤدا نییە، ئەوەی لە خەیاڵی دایە، نەتوانەت بەو هەز و چەژ و مەستییەوە، بە وشە و بە شیعر گوزارشتی لەبکات. بەیە شاعیری رابەری شیعری نوەی کوردیمان، مامەستا (عەبدوڵا گەران) دەڵەت:

هەرچەند ئەکەم ئەو خەیاڵەی پەی مەستم
بەم ناخرەتە ناو چوارچەوەی هەڵبەستم

٩ـ بە شیعری ئاسان دەست پەبکە: لە سەرتاوە بە شیعری ئاسان و کورت دەست پەبکە. لەوەو دەست پەبکە کە منداڵان حەزیان لە چی بابەتە شیعرەکە. لە نووسینی شیعرەکانیشدا پەلە مەکە، بە وردی بیر لە وشە بە وشەکانت بکەرەوە. چونکە ماوە بە لای منداڵانەوە گرنگ نییە. گەر لە ماوەی یەک رەژدا نووسیبەتت یا لە ماوەی یەک مانگدا. گرنگ بە لای منداڵانەوە شیعرەکەی بەردەستیانە کە دەیخوەننەوە. لە بابەتی ئەو شیعرە باونەما و دووبارە بوونەوانەش مەنووسە، کە منداڵانی ئەمە چەژیان لەوەرناگرن. دەتوانیت سوود لە ئەزموونی ئەو شاعیرە ناسراوە کوردانەمان وەربگریت، کە شیعر بە منداڵان دەنووسن. بەڵام لاساییان مەکەرەوە. ببە بە خاوەنی ریچکە و رەباز و شەواز و ستایلی تایبەتی خەت لە نووسینی شیعر بە منداڵان. سە رەگەزی گرنگیش لەبەرچاو بگرە (مەبەست، کورتی، سەروا) هونەری تەکنیکی نووسین و رەکخسنی شیعر و بە جبەهەشتی ماوە لە نەوان دەڵەکاندا پەویستن، بە بە ئاسانی خوەندنەوە و بە وەستان و پشوودان.

١٠ـ نوەخوازی و داهەنان لەشیعری منداڵان: هەوەبدە لە چوارچەوەی شیعری کلاسیکیی منداڵان دەربچیت، بیر لە نوەخوازی و داهەنان و ئافراندن بکەرەوە.

١١ـ پەویستە شارەزای قەناغەکانی منداڵیەتی بیت: چونکە هەر قەناغەک لە قەناغەکانی منداڵی، لە رووی جەستەیی و دەروونی و سەزداری و بیر و خەیاڵ و زمان و زیرەکی و توانای فەربوون و وەرگرتن و گوزارشتکردن، تایبەتمەندیی خەیان هەیە. تەی شاعیر کاتەک دەتوانیت شیعرەکی باش و گونجاو بە منداڵان بنووسیت، کە لە هەموو روویەکەوە شارەزای قەناغەکانی گەشکردن منداڵی بیت.

تا شیعرەکانت بە پەی پەویستییەکانی قەناغەکان بنووسیت.

١٢ـ رەنگدانەوەی وردەکارییەکانی هەستیاری لە شیعرەکانتدا: شیعری باش بە منداڵان لەگەڵ هەر پەنج هەستەکەدا سەرقاڵ دەبەت. لە بەنکردنەوە تا دەگات دەست لەدان و تا بینین و

بیسن و چۆکردن. دنیابێ لەوەی کە شیعرکانت ئەوەی تێدایە کە یارمەتیدەری هەستکانی منداڵان دەکەن،. بە نموونە، کە شیعرێک لەسەر بەهاری رەنگینی کوردستان دەنووسیت، منداڵان گوڵە رەنگاوڕەنگە سروشتییەکان دەبینن و بۆنیان دەکەن و دەستیان لێیان دەدەن. یاری لەگەڵ پەپوولەکاندا دەکەن، گوێیان لە جریوەی مەل و قاسپەی قاسپی کەو دەبێت، تامی رەواس دەکەن و دەیخۆن. کەواتە لێرەدا توانیوتە هەستکان بخەیتە ناو شیعرکانتەوە بە منداڵان.

١٣ــ گۆڕان و پوختکردنی شیعرکێت: کە شیعرکێت نووسی چەند جارێک پێداچوونەوە بە ناوەرۆک و فۆرم و کێش و سەروا و دروستی وشەکانت بکەوە. لە دوا دەستکاریدا، هەڵەکانت بژار بکە و ئەوەی پێویستی بە گۆڕانبوو بیگۆڕە. یەکەم ڕەخنەگریش خۆت بە، ڕەخنە لە شیعرکانت بگرە و هەڵیان بسەنگێنە.

١٤ــ شیعرکانت پێشانی شاعیرێکی بە ئەزموون بدە: وەکو شاعیرێکی تازە پێت شەرم نەبێت و شیعرکانت پێشانی شاعیرێکی ناسراو و خاوەن ئەزموونی بواری شیعری منداڵان بدە. سوود لە تێبینی و لە پێشنیارکانی وەربگرە و بە سنگێکی فراوانیشەوە ڕەنمایی و ڕەخنەکانی قبووڵ بکە.

١٥ــ شیعرکانت بە منداڵان بخوێنەوە: تێدەگەیت کە تا چەند شیعرکانت بە لایانەوە پەسەندن، داوای فیدباک لە منداڵانی خوێنەرانی شیعرکانت بکە، دەتوانیت سوودیش لە فیدباککانیان دەربارەی شیعرکانت وەربگریت و را و بۆچوون و ڕەخنەکانیان بە هەند وەربگرە. جارێکی کەش پێداچوونەوە بە شیعرکانتدا بکە. تا دنیابیت لەوەی کە شیعرکانت سەرنجڕاکێشن و ئامانجەکانی شیعری منداڵانیان پێکاوە.

١٦ــ هەست بە ئاستی شیعرکانت دەکەیت: هەست بەوە دەکەیت، کە شیعرکانت لە ئاستێکی باشدان و لە شیعرکانی گەلێ لە شاعیران باشترن، لە ئاستی شیعرکانی گەلێ لە شاعیرانی ناسراویش ئاست نزمترن. ئەمەش هەستێکی سروشتییە، چونکە ئاستی بەهرەمەندی و شارەزایی لە نەوان شاعیراندا جیاوازییان هەیە. گەلێ لە شاعیرانی کوردمان شیعریان لەسەر (کوردستان) بۆ منداڵان نووسیوە، بەڵام جیوازی لە ئاستی شیعرکانیاندا هەیە.

١٧ــ شیعرکانت بە گۆڤارێکی منداڵان بنێرە کە بە کوردی دەردەچێت: لەوش دڵگیر مەبە، کە جارێک و دووجار شیعرکانت بگەڕێنەوە. ستافی ئەو گۆڤارەش کە شیعرکانتی بۆ

دەربڕیت. روانینی خەیان دەربارەی شیعرەکانت دەبێت، دەشێت لەگەڵ شێواز و ستایلی شیعرەکانی گۆڤارەکەیان گونجاو نەبن. ئەمەش نابێت ببێتە هۆی گلەیی و کێشەدان و ساردبوونەوەت.
١٨ــ بەشداری لە کێشەکانی شیعر خوێندنەوە بکە: شەرم مەکە و ئازایەتی ئەدەبیەت هەبێت. بەشداری لەو کێشانەدا بکە کە بە خوێندنەوەی شیعری منداڵان سازدەکرێن. لەوش سێ مەکەرەوە کە ڕەخنەت لێدەگرن.
١٩ــ وەک شاعیرێک هەمیشە پێنووس و پێیەک کاغەزت پێبێت: چیت بە خەیاڵدا هات بینووسە، هێندە جار ئیلهامەک یا بیرکەیەکی باش یا دێڕێک شیعری جوانت بە دێت، بینووسە بە ئەوەی لەبیرت نەچێتەوە، لەوانەیە ئەو دێڕە شیعرە ببێت بە سەرەتای شیعرەکی تازەت بۆ منداڵان و هەوە بدەیت تەواوی بکەیت. کێشەی نووسەری ئینگلیزی (جوان ڕاڵینگ) ی نووسەری زنجیرە ڕەمانی (هاری پۆتەر) لەناو شەماندەفەردا، ئیلهامی نووسینی هاری پۆتەری بە هات. یەکسەر پێنووس و کاغەزی دەرکردوو و ئیلهام و سەردێڕی بیرکەکانی نووسی تا لەبیری نەچنەوە.
٢٠ــ شاعیری باش نابێت لە نووسینی شیعر بەزاربێت: لەپاڵ خوێندنەوەیەکی زۆری شیعری منداڵان، بە ئەوەی شیعرکی جوان بۆ منداڵان بنووسیت. تا پێت دەکرێت بنووسە و بسڕەوەوە و یاری بە وشە جوانەکان بکە. درێژە بە ڕاهێنان و بە نووسینی شیعرەکانت بدە. خەیاڵت فراوانتر و هەشت زیاتر دەکرێنەوە. دەتوانیت ئەو زۆرە نووسینانەت، پوخت و کورت بکەیتەوە و شیعری جوانیان بۆ منداڵان لێبهێنیتەوە. (شکسپیر) دەڵێت:"تا لاپەڕەیەکم نووسی.. هەزار پێنجم دەی". ئەوش بزانە کەس بە شاعیری لەدایک نەبووە. وەکو کوردیش دەڵێت:(کەس لە پێنک نەبووە بە کچ و کوێک).
٢١ــ شاعیرکی هەمیشە خوێنەر بێ، کورد و کوردستان پڕوڕەکی سەرسەخت بێ، هیواخواز و گەشبین بێ، خەمگەر و کەندەڵ بێ، ڕووگەش و لەوبەخەندە بێ، خاکی و کەمەڵایەتی بێ. گۆڕ و بچووکت خۆشبوێت، دەمارگیر و تونڕەو مەبێ، ڕەز لە هەموو ڕا و بۆچوونکی جیاواز بگرێ. بە سنگکی فراوانەوە ڕەخنەش وەربگرێ.

ڕەزا شوان
نەرویج: ٢٠٢٣

ر□ژنام□ی د□نگی کریکار ژمار□ ٤٤

[ب□ خو□ندن□و□ی ئ□م ژمار□ی□ کلیکی ئ□ر□بک□ن..]

س□او.. د□ک□ش قادر

ئ□واران ک□ س□یری دیم□نی پ□ ل□ ئیحساس و جوانی ئاوابوونی خ□ر د□ک□م و بیر د□ک□م□و□، ئ□و□ی ش□□ی ئ□و ه□موو ناه□قی□ی پ□ناکر□ت، من ن□بووم. کات□ ب□ ناو ک□□ان□ پ□چاوپ□چ□کانی سل□مانییدا گوز□رد□ک□م، غ□مگینی دامد□گر□، کات□ بیری ت□ د□ک□م، ل□ ب□ل□ک□ن□و□ س□یری ب□یانیانی ئ□زم□□ د□ک□م، و□ن□ی ئ□زم□□ وا د□ت□ خ□یا□م چیای□ک□ ب□رگ□کی سپی پ□شیو□، سپی و□ک ساردی ل□دانی د□، ه□واش و□ک ن□رم□بارانی ش□وانی س□رچنار و جاد□ی کاو□.
ل□و□ی□ کات□ ئ□م نام□ی□م د□خو□نیت□و□، پ□ک□ ل□گ□□ ماملـ□ ن□ش بک□ی و م□ست بیت، ب□□ام م□ستبوون خ□یا□□کی مندا□ان□ی□. ئ□م□ ل□ خ□یا□ی ی□کتری ج□نزرگ□ی□کی سامناکمان ب□ □□گری ل□ پ□شیمانی ج□ه□شت.
ت□ ل□ یاد□و□ری مندا سروود□ک ب□ پ□ش د□سپ□کی ج□نگ. من ل□ یاد□ری ت□دا کچ□کی ه□رز□کاری دنیای س□مای بالی□م.
ئ□وار□ی□ک پ□ش □□یشتن، کوتت: □□یشتن ما□ی دوو□ممان□ و گ□□ان□و□ش دووژمن□کی س□رس□خت، ب□ س□رل□قاندن□ک و بز□ی□ک پ□بووم ل□ ب□د□نگی، ت□ ل□م ب□د□نگیی□م ن□گ□یشتی.

د□ک□ش قادر